

ZEELAND

**BOUWEN AAN DE DELTA
VAN DE TOEKOMST**

2050

**Schets van de Strategische agenda
Zeeland 2050 Rijk-Regio**

Rijksoverheid, provincie, gemeenten en waterschap bundelen hun krachten

Rijksoverheid

Inhoudsopgave

Inleiding: Schets van de Strategische agenda Zeeland 2050 Rijk-regio

1. Het waarom van Zeeland 2050

- Waarom Zeeland 2050?

2. Wat willen Rijk en Regio met deze strategische agenda?

- Koers, agenda en samenwerking

3. Waar we samen naartoe werken en waarom

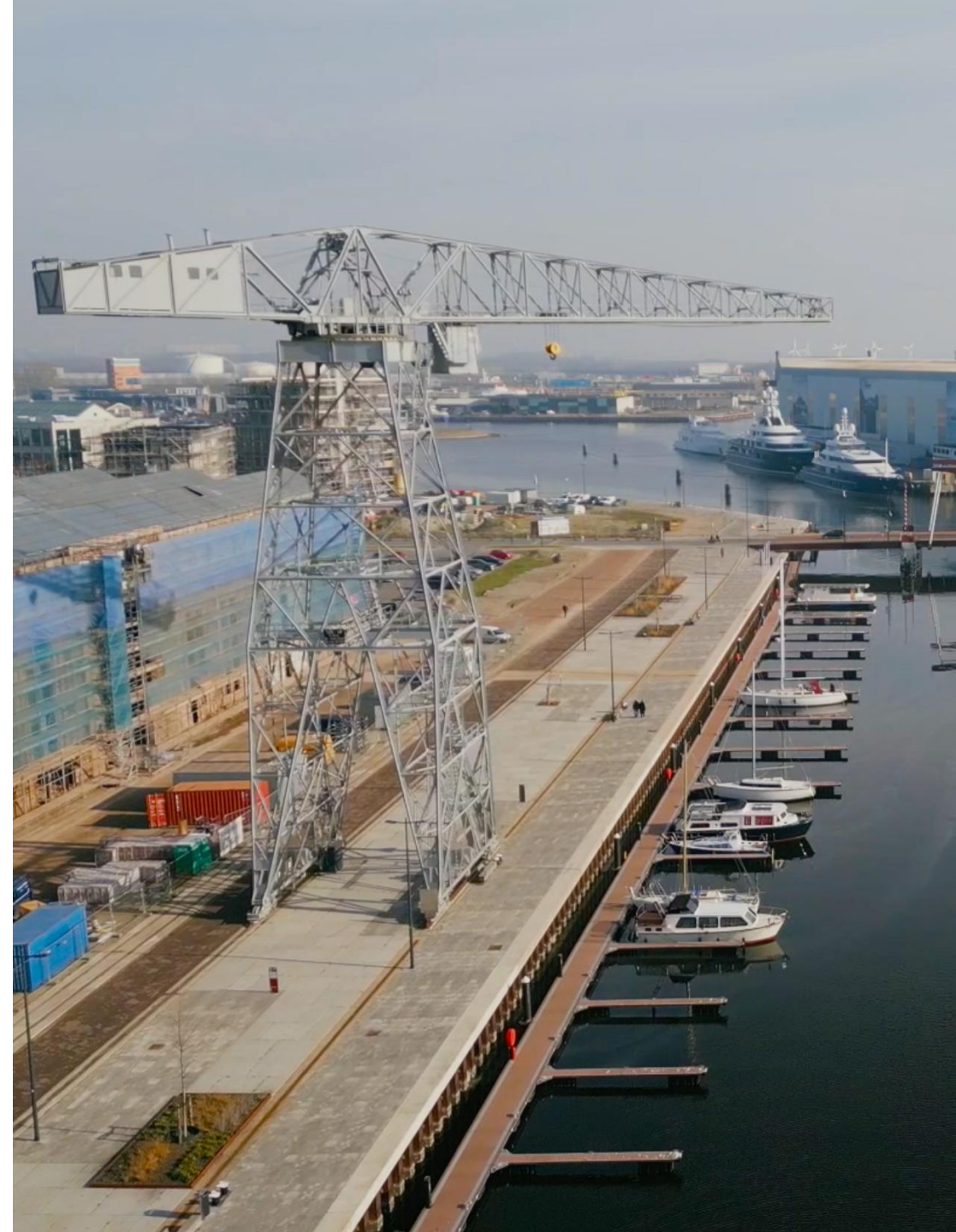
- Drie groeimotoren en een fundament
- Onze inhoudelijke ambities en doelen

4. Wat we samen gaan doen voor Zeeland 2050

- (1) Sterke dorpen en bruisende steden (woningbouw, bereikbaarheid, gezondheid)
- (2) Magneet voor talent (onderwijs, cultuur)
- (3) Clean energy port (nucleair, haven en industrie, defensie)
- Een stevig fundament (natuurherstel, klimaat- en waterveiligheid, zoetwater)

5. Het vervolg in 2026

- Vervolgstappen en governance, richting een definitieve agenda

Inleiding

Schets van de Strategische agenda Zeeland 2050 Rijk-regio

Deze schets is een uniek document. Rijk en regio hebben op gelijke voet samengewerkt om de kwaliteit van leven, wonen en werken van inwoners en ondernemers te verhogen. 'Samen met regio's werken we met strategische agenda's om grote opgaven in een gebied integraal en gezamenlijk te realiseren', staat in het coalitieakkoord *Aan de slag*. Deze schets biedt een uitgelezen kans om dat voornemen concreet in te vullen. Werken aan grote opgaven in Zeeland én grote opgaven in Nederland. Want wat goed is voor Zeeland is goed voor het Rijk. Zeeland heeft de ruimte en de ligging om met z'n haven bij te dragen aan energiezekerheid, aan de industrie van de toekomst en aan de veiligheid van Nederland. Als haven voor NAVO-militairen en als werf voor de marinevloot van de toekomst. Zeeland is als grote akkerbouwprovincie ook bij uitstek de plek om bij te dragen aan een duurzame voedselvoorziening. En Zeeland kan met z'n delta een leidende rol spelen op het gebied van waterveiligheid, voor Nederland en voor delta's wereldwijd.

Zeeland maakt Nederland groener, schoner en sterker. Als we minder afhankelijk willen worden van het buitenland, moeten we de ruimte van Zeeland benutten. Dit vraagt ook extra inwoners. Niet alleen als personeel voor haven en industrie, maar ook om Zeeland op weg naar 2050 leefbaar, welvarend en gezond te houden. Voorzieningen staan nu onder druk, scholen en winkels verdwijnen uit de dorpen, verenigingen zoeken leden en vrijwilligers, zorg komt steeds meer op afstand. Er zijn meer Zeeuwen nodig, die kunnen wonen, werken en recreëren in bruisende steden en sterke dorpen. Met extra woningen in Zeeland verlichten we de woningnood in andere delen van Nederland.

In dit document schetsen we onze gezamenlijke ambities, doelen en interventies richting 2050 voor een sterker Zeeland en een sterker Nederland. Vanuit een startdocument in april 2025 is toegewerkt naar het Toekomstperspectief Zeeland 2050, dat in juli in Den Haag is gepresenteerd. Deze schets markeert het startpunt voor het maken en vastleggen van Rijk-Regio-afspraken voor Zeeland 2050. We brengen hierin de gezamenlijke richting, ambities en eerste bouwstenen bijeen, en maken zichtbaar welke afspraken we in 2026 samen verder willen uitwerken en concretiseren – in Zeeland, in Den Haag en samen. Zo werken we dit verder uit tot een definitieve versie in het derde kwartaal van 2026. Zoals gezegd, een proces als dit bestaat nog niet. Een samenwerkingsagenda van dertien gemeenten, een waterschap, een provincie en acht departementen, in de geest van het nieuwe coalitieakkoord, om de kwaliteit van leven, wonen en werken te verhogen. Hier gaan we met goede zin mee door. Dit smaakt naar meer.

Wat we gaan doen met deze schets

- In Zeeland vormt de schets de basis voor het politieke debat in Staten en Raden, waarbij gelegenheid is om kaders mee te geven aan colleges voor de verdere uitwerking. Provincie, gemeenten en het waterschap trekken hierin nauw samen op.
- Parallel daaraan werken Rijk en regio deze schets gezamenlijk uit tot een definitieve Strategische Agenda Rijk-Regio, met als beoogd moment van vaststelling het derde kwartaal van 2026. Dat doen we met intensief contact en samenwerking tussen Rijk en regio op alle niveaus.

1. Het waarom van Zeeland 2050

Waarom maken we deze strategische agenda?

Om de kansen te grijpen die de toekomst ons biedt. Zodat Nederland minder afhankelijk wordt van het buitenland. En zodat Zeeland op een nieuwe manier blijft wat het nu is: een heerlijke plek om te wonen, te werken en te recreëren. Wie de toekomst zoekt, vindt die in Zeeland.

De oplopende spanningen in de wereld noodzaken Nederland om zijn defensie te versterken. We zijn te afhankelijk van het buitenland, voor onze energie en voor producten die we elke dag nodig hebben. We hebben een enorm tekort aan huizen. De meeste delen van Nederland zijn dichtbevolkt en er is te weinig ruimte. In Zeeland is het andersom. Daar is ruimte voor de duurzame energievoorzieningen die Nederland draaiende houden. Er kunnen kerncentrales worden gebouwd en small modular reactors (SMR's), er worden waterstoffabrieken ontwikkeld en de stroom van wind op zee landt er aan. Duurzame industrieën in een clean energy port helpen Nederland de klimaatdoelen te halen en voorzien binnen- en buitenland van schone producten. De innovatieve landbouw en visserij dragen bij aan voedselzekerheid. In het Zeeuwse havengebied wordt gebouwd aan de Europese marinevloot en vindt de doorvoer plaats van NAVO-materieel en mensen. Er is in Zeeland plek voor 75.000 extra woningen, wat de druk op woningmarkt in Nederland verlicht.

Op een verstandige manier laten we Zeeland groeien. We maken dorpen sterker en steden bruisender. Daarbij benutten en beschermen we de grootste troefkaarten van Zeeland: natuur, rust en ruimte.

Zeeland heeft nieuwe inwoners hard nodig. Niet alleen om bovenstaande ontwikkelingen op gang te brengen, maar ook om de brede welvaart in de regio op peil te houden. Door vergrijzing en ontgroening staan voorzieningen onder druk. Scholen, winkels, kerken, cafés en sportkantines (dreigen te) verdwijnen. De afstand tussen huis en zorg wordt groter. Deze spiraal van verschraling aan voorzieningen moeten we ombuigen tot een spiraal van versterking. Daarvoor stellen Rijk en regio samen een agenda op, waarbij we voortbouwen op de inzichten uit *Elke regio telt* en het recente rapport *De route naar toekomstige welvaart* (Rapport Wennink).

Bedrijven hebben werknemers nodig, die moeten ergens wonen en ze moeten worden opgeleid. Moeilijk bereikbare gebieden zonder voorzieningen zijn niet aantrekkelijk om te wonen. Alles hangt met alles samen, alleen door integraal te denken en dossiers in samenhang te zien, verzilveren we de kansen die er liggen. Dat is de bedoeling van deze agenda. Beleidsterreinen verbinden, overheden verbinden, onderwijs en ondernemers verbinden, zodat we Rijk en regio stevig verbinden, van onderop en van bovenaf.

Het is onze taak te bouwen aan een gezonde toekomst, voor Nederland en voor Zeeland, voor de generatie na ons. Dat kost tijd. Dus we kunnen niet vroeg genoeg beginnen.

2. Wat willen Rijk en Regio met deze strategische agenda?

De strategische agenda van het Rijk en Zeeland – waarvan dit de eerste schets is – stellen we op voor de lange termijn. We werken samen om de kwaliteit van leven, wonen en werken van inwoners en ondernemers te verhogen.

Koers

We zijn het eens over een gezamenlijke koers en daar houden we aan vast. We willen dat Zeeland meer inwoners krijgt, die leven, wonen en werken in **sterke dorpen en bruisende steden**. Zeeland moet een plek van aankomst worden, voor jongeren niet langer een plek van vertrek. Daarom creëren we een **magneet voor talent**: onderzoek en onderwijs in sectoren die horen bij Zeeland – water, energie, voedsel en (maritieme) maakindustrie. We bouwen het havengebied van Zeeland uit tot een **Clean energy port**, door investeringen in kernenergie, waterstof, wind op zee en een duurzame maakindustrie. Het **fundament** daaronder is een gezonde natuur, klimaat- en waterveiligheid, met voldoende zoetwater.

Agenda

De strategische agenda is geen wensenlijst, maar een set aan afspraken die we jaar in jaar uit blijven bijwerken. We maken keuzes. Daardoor is de afsprakenlijst niet compleet, maar natuurlijk sluiten we aan op lopende akkoorden, programma's en deals. Binnen Zeeland 2050 krijgen verschillende bestaande Rijksprogramma's en -instrumenten hun plek, zoals de Regio Deals, NOVEX, Wind in de Zeilen en het Nationaal Programma Vitale Regio's Zeeuws-Vlaanderen.

Structurele problemen kun je niet oplossen met incidentele maatregelen. Vasthoudendheid is nodig om kansen op langere termijn te verzilveren. Daarom denken we integraal, verbinden we dossiers en beleidsterreinen. Daarbij zien we drie doelen – bruisende steden en sterke dorpen / magneet voor talent / clean energy port – als groeimotoren die elkaar aanjagen. We onderscheiden elf agenda's, gerangschikt onder een van de drie groeimotoren, maar niet los van elkaar. Binnen de agenda's markeren we sleutelprojecten. Die hebben prioriteit, daar wordt gezamenlijk aan gewerkt en in geïnvesteerd.

Samenwerking

In Zeeland hebben Rijk en regio elkaar het afgelopen jaar op een nieuwe manier gevonden. We weten waar we naartoe willen en we weten wat we samen gaan doen. In deze (schets van de) strategische agenda werken we de maatregelen uit die nodig zijn om onze ambities waar te maken. Dat resulteert in een set van overeengekomen afspraken en afspraken waaraan we nog werken.

***"Wie de toekomst zoekt,
vindt die in Zeeland"***

3. Waar we samen naartoe werken en waarom

Onze ambitie

Zeeland versterken om Nederland te versterken: dat is de gezamenlijke inzet van Rijk en regio. Zeeland versterken we door drie groeimotoren aan te zwengelen die zorgen voor aanzienlijk meer inwoners. We werken aan bruisende steden en sterke dorpen, we maken van de provincie een magneet voor talent, als het gaat om onderzoek naar water, energie, voedsel en maritieme maakindustrie. En we bouwen aan een clean energy port. Zo houden we Zeeland leefbaar en welvarend, met voldoende voorzieningen om fijn te wonen, te werken en te recreëren. Dat sterke Zeeland vergroot de energie- en voedselzekerheid in Nederland, levert een bijdrage aan de veiligheid en draagt bij aan een oplossing van de woningnood.

Onze groeimotoren

Onze agenda's

Sterke dorpen en bruisende steden	Magneet voor talent	Clean energy port
Zeeland kan met meer inwoners het beste van twee werelden verenigen: vitale dorpen en bruisende steden, met tegelijkertijd rust, ruimte en voorzieningen dichtbij. Daarvoor moet de woningbouw worden versneld, de bereikbaarheid omhoog en voorzieningen worden verbeterd. Anders stagneert de groei en staat de leefbaarheid onder druk. Een aantrekkelijke regio, goed bereikbaar en met zorg dichtbij, draagt bij aan het oplossen van onze nationale woningnood.	Het Zeeuwse onderwijs en onderzoek op het gebied van energie, water, voedsel en maritieme maakindustrie moet werken als een magneet: talent in de regio vasthouden en talent van elders naar de regio toetrekken. Dat kan door een vernieuwend concept voor onderwijs, onderzoek en valorisatie in de gehele keten mbo-hbo-wo. Gedragen door Zeeuwse onderwijsinstellingen en ondersteund met bachelors en masters door universiteiten van elders, in thematische academies die zich richten op vraagstukken die het beste in Zeeland opgelost kunnen worden.	Zeeland benut zijn kracht als energie- en industriecluster om de Nederlandse energietechnologie toekomstbestendig en weerbaar te houden. We investeren in wind op zee, waterstof, kernenergie en circulaire (maritieme) maakindustrie. Zeeland geeft Nederland energie, letterlijk en figuurlijk. We maken schone energie, gezonde voeding, en duurzame producten. In een onrustige wereld is het goed dat we dit zelf kunnen doen, en zo minder afhankelijk worden van het buitenland.
We werken samen aan een woningbouwagenda, een bereikbaarheidsagenda en een gezondheidsagenda.	We werken daarvoor aan een onderwijsagenda en een cultuuragenda.	Daarvoor stellen we een nucleaire agenda op, een haven en industrieagenda en een defensieagenda.

3. Waar we samen naartoe werken en waarom

Drie groeimotoren en een fundament

We werken tegelijk aan de **drie groeimotoren** die elkaar vanuit de gezamenlijke ambitie als tandwielen op gang brengen. Om mensen te verleiden zich in Zeeland te vestigen, hebben we sterke dorpen en bruisende steden, een Clean energy port en een magneet voor talent nodig. Als één tandwiel stilvalt, vertraagt de hele beweging. Sterke steden en dorpen vragen om werk en perspectief. Dat komt mede uit een toekomstbestendige energie- en industriecluster. De Energy Port heeft op haar beurt mensen en kennis nodig. Dat vraagt om onderwijs en onderzoek dat als magneet werkt. Zo maken we van Zeeland weer een land van aankomst in plaats van vertrek, en ontstaat een spiraal van versterking die zichzelf voedt.

Onder die drie tandwielen ligt **één fundament** dat alles draagt. Nieuwe ontwikkelingen kunnen alleen landen als de basis op orde is: een gezonde natuur, waterveiligheid en voldoende zoetwater. Dat fundament heeft versterking nodig; Zeeuwse inzet voor landelijke uitdagingen is niet mogelijk zonder maatregelen voor natuurherstel, stikstofreductie, betere waterkwaliteit, zoetwaterbeschikbaarheid, waterveiligheid en klimaatadaptatie. Ook is dit fundament een reden voor nieuwe en bestaande Zeeuwen om hier graag te wonen. Daarom werken Rijk en regio niet alleen aan de drie groeimotoren, maar ook voortdurend aan dit fundament - om te zorgen dat wat we willen bouwen ook daadwerkelijk uitvoerbaar is. *Daarom werken we ook aan een natuurherstelagenda, een klimaat- en waterveiligheidsagenda en een zoetwateragenda*

4. Wat we samen gaan doen voor Zeeland 2050

4.1. Sterke dorpen en bruisende steden

4.2. Magneet voor talent

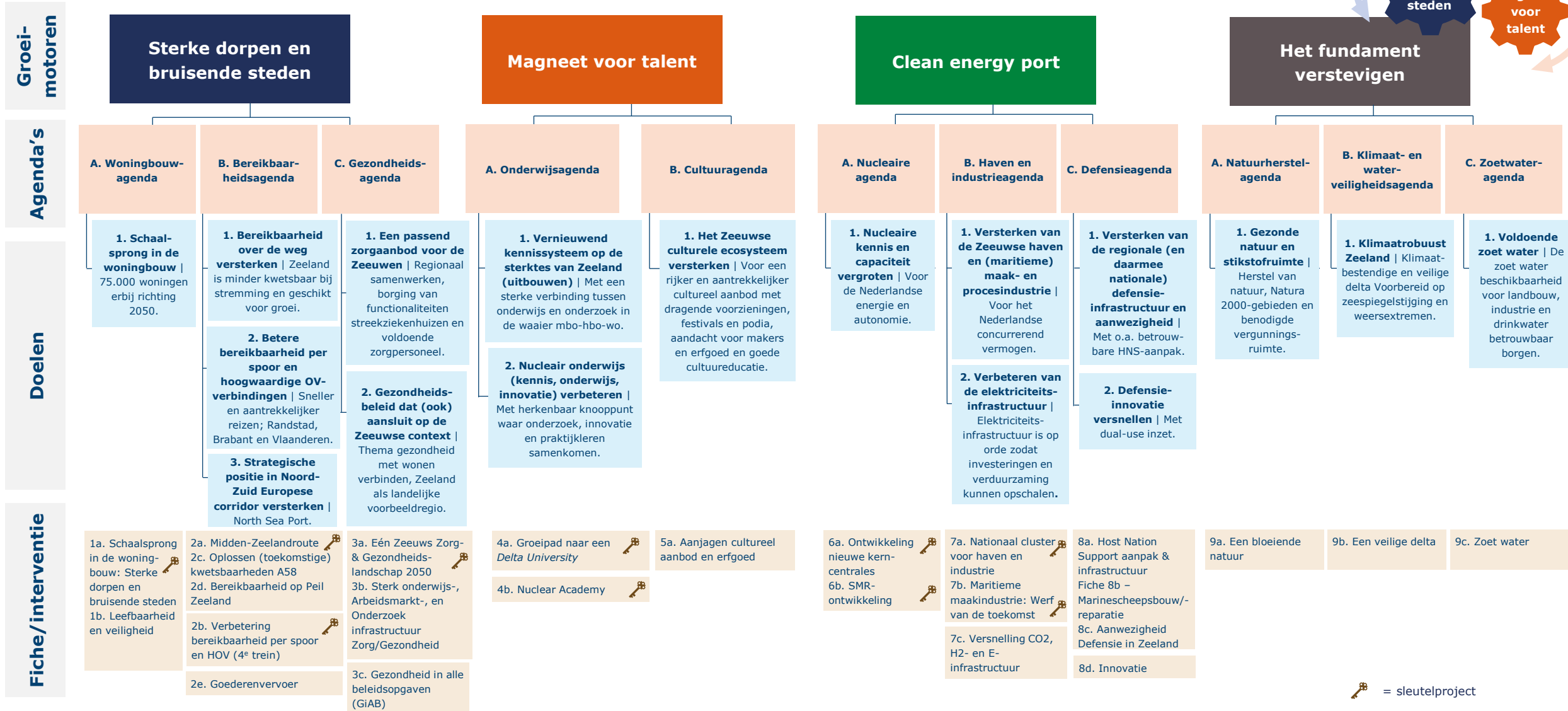
4.3. Clean energy port

4.4. Het fundament verstevigen

Wat we samen gaan doen

Overzicht van groeimotoren, agenda's, doelen en interventies/fiches.

= sleutelproject

4.1 - Opgave 1: Sterke dorpen en bruisende steden

Verleidelijk Zeeland

Om meer mensen te verleiden zich in Zeeland te vestigen, is een samenspel van factoren nodig. Ze moeten hier *willen* wonen, werken, leren en recreëren, maar dat moet ook *kunnen*. Sterke kernen en bruisende steden, met voldoende massa om voorzieningen te dragen, zijn nodig om aantrekkelijk te zijn als vestigingsplaats voor werknemers in de Clean Energy Port, maar ook voor studenten. Steden en kernen waar je *wil* wonen, met de kwaliteit van leven die mensen zoeken en fijne mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding met ook een aantrekkelijk cultuuraanbod. Bovendien kan Zeeland voor Nederland betaalbare woningen bieden. Een uitgekiende afstemming met andere groeimotoren, zoals het versterken van academisch onderwijs en het versterken van bedrijven die bijdragen aan de strategische autonomie van Nederland, zal de groei van Zeeland stimuleren. Daarbij hebben we aandacht voor een evenwichtige balans tussen dorpen, groeikernen en steden.

Gezamenlijke opgave: groei met draagkracht

Het versterken van dorpen en steden is een gezamenlijke opgave voor Zeeland én het Rijk. Voor Zeeland omdat extra inwoners nodig zijn in een vergrijzende arbeidsmarkt, instandhouding van scholen, zorg en ontmoetingsplekken en om plezier van leven te versterken. Voor het Rijk omdat Zeeland met groei bijdraagt aan nationale opgaven - het verlichten van de woningnood en het kunnen pakken van kansen in energie, industrie en veiligheid. Woningbouw aantallen volgen ook uit de economische kansen die hiermee gepaard gaan. Omdat woningbouw een doorlooptijd van vele jaren heeft, wachten we niet tot economische groei 'zichtbaar' is. Om te werken aan sterke dorpen en bruisende steden zetten Rijk en regio daarom binnen deze groeimotor concreet in op drie samenhangende thema's: de woningbouwagenda, de bereikbaarheidsagenda en de gezondheidsagenda.

Woningbouwagenda

Bereikbaarheidsagenda

Gezondheidsagenda

Een Zeeuwse taxatie: over welke beloften uit het Coalitieakkoord gaan we graag nog in gesprek met het Rijk?

- Versnellen van bouwproductie – zeker voor relatief betaalbare koopwoningen – is mogelijk binnen deze Woningbouwagenda. Bijvoorbeeld door:
 - Snelle afspraken en afstemming in OZO-verband (Overleg Zeeuwse Overheden, zie hoofdstuk 5) over de locatie van woningbouwprojecten
 - Versimpeling in lokale regelgeving op Zeeuwse schaal – in afstemming tussen 13 gemeenten die al in OZO-verband afspraken kunnen maken. Zeeland biedt dus alvast ruimte om te experimenteren met de Vereenvoudigingswet

OPGAVE 1: STERKE DORPEN EN BRUISENDE STEDEN

4.1.1 - Woningbouwagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

Nederland heeft een groot woningtekort. En ook Zeeland heeft meer woningen nodig: voor huidige inwoners, bijvoorbeeld vanwege steeds kleinere huishoudens, maar ook om nieuwe inwoners aan te kunnen trekken: werknemers die de huidige en – vanwege vergrijzing van de beroepsbevolking – toekomstige tekorten in de arbeidsmarkt opvullen. Dat vraagt een schielsprong in de woningbouw. De Zeeuwse gemeenten denken in orde van grootte aan 75.000 als richtpunt, in een mix van grootschalige ontwikkelingen bij de steden en versterking van dorpen en kernen. Dit is een ambitie: economie en arbeidsmarkt zijn uiteindelijk bepalend voor de woningbouwprogrammering. Deze programmering werken we de komende tijd samen uit, en is bovendien dynamisch. Voor onderbouwing van de precieze aantallen onderzoekt Zeeland samen met kennispartner DCC hoeveel inwoners en voorzieningen een stad of kern in orde van grootte nodig heeft om "bruisend" of "sterk" te zijn. De uitkomst daarvan biedt ook een handvat voor de verdere concretisering.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie dat Zeeland richting 2050 substantieel bijdraagt aan de woningbouwopgave -met groei in steden én dorpen- en dat we die groei doelbewust integraal versterken. Met aandacht voor een schielsprong en daarmee verhoging van de woningbouwambitie. Zo bieden we nieuwe Zeeuwen een plek van aankomst en huidige Zeeuwen een fijn blijvende leefomgeving. Deze ambitie staat centraal voor Zeeland 2050 en is direct gekoppeld aan onze bereikbaarheid, gezonde leefomgeving, onderwijs, cultuur, voorzieningen en recreatie. Hier werken we aan met gebruik van ontwerpnd onderzoek.

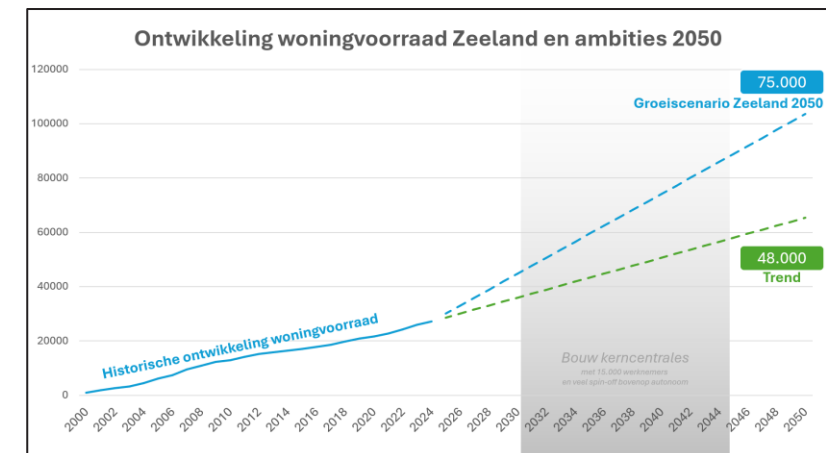
Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse woningbouw voor 2050

1. Schielsprong in de woningbouw | 75.000 woningen erbij richting 2050.

Fiche 1a. – Schielsprong in de woningbouw: Sterke dorpen en bruisende steden (sleutelproject) - Ontwikkelstrategie en woondeal versnellen: richtpunt 75.000 woningen in 25 jaar bij steden dorpen en kernen.

Fiche 1b Leefbaarheid en veiligheid - Kwetsbare wijken versterken via investeringen, transformatie en NPLV-instap.

OPGAVE 1: STERKE DORPEN EN BRUISENDE STEDEN

4.1.1 - Woningbouwagenda

Doel 1

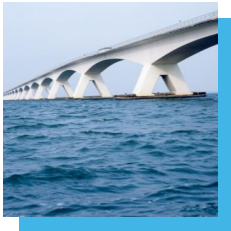
Schaalsprong in de woningbouw – Voldoende woningen zijn nodig. Daarom koerst de regio richting 2050 op 75.000 woningen meer in Zeeland, een hoger tempo dan de huidige woondeal. Daarbij houden we Zeeland, met zijn unieke landschap en recreatieve waarden, voor nieuwe en huidige Zeeuwen een prachtige plek om te wonen (fiche 1a). En houden we ook oog voor de leefbaarheid van (kwetsbare) wijken (fiche 1b).

Fiche 1a – Schaalsprong in de woningbouw: Sterke dorpen en bruisende steden (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – De Zeeuwse gemeenten streven naar een schaalsprong in de orde van grootte van in totaal 75.000 woningen richting 2050, verspreid over stedelijk gebied en de dorpen en kernen. Randvoorwaarden zijn afstemming op woonwensen van nieuwe en huidige inwoners, passend bij aard en karakter van Zeeland, met behoud van leefbaarheid, passend bij de maat en karakter van dorpen en in samenhang met landschap, natuur en water.
- **Uitvoeringsafspraken**
 - Ontwikkelstrategie: Zeeuwse gemeenten, met ondersteuning van provincie en het Rijk, maken een globale programmering in de tijd van grote bouwlocaties en wijzen waar mogelijk locaties en zoekgebieden aan.
 - De eerste tranche van een concrete doorvertaling volgt in een actualisatie van de woondeal 2036.
 - Voor de ondersteuning van de uitvoering en voorbereiding verkennen we de meerwaarde van een gezamenlijk ontwikkelbedrijf, met daarin kennis en expertise voor de ontwikkeling van grootschalige woningbouwlocaties.
 - In de Nota Ruimte wordt deze ontwikkeling mogelijk gemaakt.
 - Voor de straten en wijken bij de kernen werken we met ontwerpende ateliers, in combinatie met opgaven voor landschap, natuur en water.
 - in woningbouwopgaven houden we rekening met groene, recreatieve buitenruimte als vast onderdeel van de opgave.

Fiche 1b – Leefbaarheid en veiligheid

- **Wat we gaan doen?** Kwetsbare wijken in het stedelijk gebied versterken met gerichte investeringen en wijktransformatie, en verkennen hoe Zeeuwse steden (Vlissingen) kunnen aansluiten bij het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV).
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Vitale buurten versterken, gerichte investeringen en wijktransformatie.
 - Voor Vlissingen verkennen hoe wijken met een vergelijkbare problematiek als de grotere steden ondersteund kunnen worden met kennis van het Rijk en de provincie, en hulp van een NPLV-gebied in de rol van buddy.

OPGAVE 1: STERKE DORPEN EN BRUISENDE STEDEN

4.1.2 – Bereikbaarheidsagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

Goede bereikbaarheid van Zeeland is essentieel voor de regionale ontwikkeling én voor nationale belangen. De regio speelt een sleutelrol in de energietransitie met wind op zee, waterstof en kernenergie, en vormt een belangrijk industrie- en havencluster binnen internationale goederenstromen. Ook voor defensie (Host Nation Support) is Zeeland strategisch gelegen. Met de uitrol van publiek vervoer is Zeeland in Nederland de koploper, wat kansen biedt voor de koppeling met autonoom rijden. Bereikbaarheid is bovendien de basis voor het waarmaken van de Zeeuwse ambities op het gebied van wonen, werken, onderwijs en voorzieningen - én voor de benodigde schielsprong in veiligheid en leefbaarheid. Tegelijkertijd is die bereikbaarheid kwetsbaar: Zeeland is afhankelijk van bruggen en tunnels met grote omrijafstanden bij stremmingen, en heeft slechts één hoofdontsluiting via weg en spoor.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om de bereikbaarheid van Zeeland te verbeteren, als sleutel voor de ontwikkeling van Zeeland richting 2050. Daarom werken we samen aan een veilig en robuust mobiliteitssysteem dat wonen, werken, onderwijs, zorg, energie, industrie en defensie faciliteert. Met aandacht voor bereikbaarheid via het weggennet, het openbaar vervoer en de strategische positie van ons North Sea Port District.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse bereikbaarheid voor 2050

1. Bereikbaarheid over de weg versterken | Zeeland is minder kwetsbaar bij stremming en geschikt voor groei.

Fiche 2a. Midden-Zeelandroute (sleutelproject) - Tweede, robuuste hoofdontsluiting die het Zeeuwse stedennetwerk verbindt en groei/strategische functies mogelijk maakt.

Fiche 2c. Oplossen (toekomstige) kwetsbaarheden A58 - Kwetsbaarheden op de A58 (met name Vlaketunnel) tijdig aanpakken om bereikbaarheid en veiligheid te borgen.

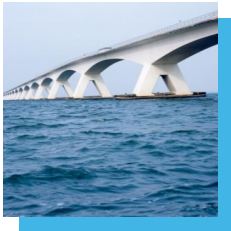
Fiche 2d. Bereikbaarheid op Peil Zeeland – O.b.v. behoeften van inwoners en analyse 'acceptabele bereikbaarheid' bepalen, koppelen aan ruimtelijke keuzes en voorzieningen

2. Betere bereikbaarheid per spoor en hoogwaardige OV-verbindingen | sneller en aantrekkelijker reizen naar Randstad, Brabant en Vlaanderen.

Fiche 2b. Verbetering bereikbaarheid per spoor en HOV (4^e trein) (sleutelproject) - Samenhangend pakket spoor- en HOV-maatregelen uitwerken en uitvoeren richting Randstad, Vlaanderen en Zeeland zelf.

3. Strategische positie in Noord-Zuid Europese corridor versterken | North Sea Port

Fiche 2e. Goederenvervoer - Corridorpositie North Sea Port versterken door goederenvervoer (en binnenvaart) op niveau te houden en spoorvervoer te laten groeien.

OPGAVE 1: STERKE DORPEN EN BRUISENDE STEDEN

4.1.2 – Bereikbaarheidsagenda (1/2)

Bereikbaarheid over de weg versterken | Een sterk Zeeland vraagt om een goed bereikbaar Zeeland en om diverse interventies in het Zeeuwse wegennet. Daaraan werken we zowel met de Midden-Zeelandroute (fiche 2a), met het oplossen van kwetsbaarheden op de A58 (fiche 2c) als met het onderzoeken van de bredere bereikbaarheid (fiche 2d).

Fiche 2a. Midden-Zeelandroute (sleutelproject)

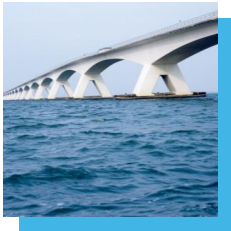
- **Wat gaan we doen?** Zeeland heeft een goed verbonden stedennetwerk nodig om woningen, werk en voorzieningen bereikbaar te houden én om nationale opgaven (energie/kernenergie, woningbouw en het industriecluster) en de defensierol als Host Nation Support te kunnen dragen; daarvoor is de Midden-Zeelandroute als tweede, robuuste hoofdontsluiting cruciaal.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Variantenonderzoek door Rijk en regio naar oeververbinding Oosterschelde ter vervanging rol Zeelandbrug – met gezamenlijk team (IenW, provincie)
 - Gezamenlijke uitwerking perspectief Midden-Zeelandroute Rijk en Regio voor na 2040, mede i.h.k.v. Toekomstperspectief Hoofdwegennet
 - Op basis van de Toekomstbeeld Midden-Zeelandroute en de strategische agenda Zeeland 2050 werken Rijk en regio het perspectief van 2x2 uit voor na 2040.

Fiche 2c. Oplossen (toekomstige) kwetsbaarheden A58

- **Wat gaan we doen?** De A58 is de belangrijkste oost-westverbinding van en naar Zeeland (en vanuit Rotterdam, Noord-Brabant en België). Deze verbinding is en blijft cruciaal voor de bereikbaarheid van Zeeland. De Vlaketunnel is de kwetsbare schakel. Rijk en regio brengen tijdig in beeld waar de knelpunten ontstaan en zetten in op maatregelen die de kwetsbaarheid verminderen.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Rijkswaterstaat onderzoekt via *Zeeland Bereikbaar* de verbetering en versnelling van procedures en het aanleggen van calamiteitdoorsteken om de kwetsbaarheid van de Vlaketunnel en omgeving aan te pakken.

Fiche 2d. Bereikbaarheid op Peil Zeeland (sleutelproject)

- **Wat gaan we doen?** Niet elk bereikbaarheidsprobleem vraagt een mobiliteitsoplossing. In lijn met het kabinetsstandpunt 'Bereikbaarheid op peil' (2025) willen we daarom samen op basis eerdere landelijke inwonersraadpleging en aanvullende analyses bepalen wat een acceptabel bereikbaarheidsprofiel is voor Zeeland. Zo kunnen Rijk en regio bereikbaarheid van voorzieningen (van zorg en onderwijs tot dagelijkse behoeften) integraal verbinden met ruimtelijke keuzes en voorzieningenbeleid, en anticiperen op ontwikkelingen zoals autonoom rijden en digitale dienstverlening.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Onderzoek Bereikbaarheid op Peil naar bereikbaarheid voorzieningen (o.a. met uitgevoerde inwonersraadpleging).
 - Toepassing aanpak 'Bereikbaarheid op peil' en als Rijk en Zeeland samen werken aan bereikbaarheidsaanpak. Met samenhang tussen bereikbaarheidsmaatregelen, ruimtelijke ordening en voorzieningenbeleid (zoals ook zorg en onderwijs).

OPGAVE 1: STERKE DORPEN EN BRUISENDE STEDEN

4.1.2 – Bereikbaarheidsagenda (2/2)

Doel 2

Betere bereikbaarheid per spoor en hoogwaardige OV-verbindingen | Dit is nodig om Zeeland beter te verbinden met Brabant, Vlaanderen en de Randstad, waardoor zowel economische uitwisseling als de bereikbaarheid van voorzieningen verbetert en duurzaam reizen wordt gestimuleerd. Een toekomstbestendig OV-netwerk is bovendien essentieel voor de Zeeuwse Woondeal en woninggroei, omdat veel (toekomstige) woningen binnen 15 minuten van een station liggen en dit helpt onderwijsvoorzieningen sterk te houden. Hieraan werken we met de verbetering van de bereikbaarheid per spoor en HOV, waarbij de 4e trein centraal staat (fiche 2b).

Fiche 2b. Verbetering bereikbaarheid per spoor en HOV (4^e trein) (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – Rijk en regio hebben de ambitie om toe te werken naar hoogwaardige openbaarvervoerlijnen van en naar Zeeland. Hiervoor worden verschillende studies en pilotprojecten uitgewerkt om OV-verbindingen te realiseren die voldoen aan de normen voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) / Bus Rapid Transit (BRT), gekoppeld aan de Midden-Zeelandroute. We voeren de gemaakte afspraken uit en werken lopende studies en pilots door tot één samenhangend pakket van spoor- en HOV-maatregelen, waarbij de 4e trein op het spoor Vlissingen–Bergen op Zoom centraal staat. Daarnaast richten we ons op Rail Gent–Terneuzen en de verdere uitwerking van hoogwaardige OV-corridors richting Rotterdam en richting Vlaanderen, onder meer via BRT/HOV.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Uitvoering afspraak Wind in de Zeilen en onderzoek 4e NS-trein.
 - Uitvoering afspraak Rail Gent-Terneuzen.
 - Studie OV-verbinding Goes-Zierikzee-Bruinisse-Rotterdam en verbinding richting Vlaamse steden.
 - Pilot Cross-border Mobility Delta.

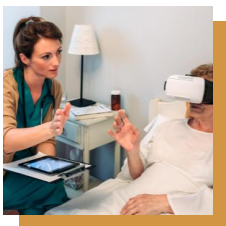
Doel 3

Strategische positie in Noord-Zuid Europese corridor versterken | Dit is nodig om Zeeland, met haar strategische ligging en North Sea Port, als schakel ontwikkelen in (inter)nationale goederen- en defensiestromen en de West-Europese logistiek. Dankzij de centrale positie op grote vaarwegen en multimodale verbindingen vervult het havengebied een sleutelrol in de toegang tot de Rijn Maas Schelde delta en het Europese achterland. Met het Canal Seine Nord worden Noord-Frankrijk en Parijs via de binnenvaart ontsloten. Door de binnenvaart en het spoorvervoer verder te ontwikkelen, wordt de haven sterker gepositioneerd binnen de Topcorridors en het Trans-European Transport Network (TEN T).

Fiche 2e. Goederenvervoer

- **Wat we gaan doen?** We zorgen door versterking van de binnenvaart dat het hoge aandeel van het vervoer via de binnenvaart behouden blijft. Efficiënte terminals en verbeterde vaarwegen met goede voorzieningen voor schippers zijn daar onderdeel van. Natte bedrijventerreinen en terreinen met hoge milieucategorie zijn cruciaal als strategische logistieke knooppunten voor watergebonden bedrijvigheid.. Daarnaast stimuleren we groei van duurzaam spoorvervoer om het toekomstbestendig multimodaal achterlandnetwerk van North Sea Port te versterken.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Capaciteit van sluizen optimaliseren, vaarwegen en binnenvaartvoorzieningen onderhouden en waar nodig verbeteren, inspeland op de kansen van het Canal Seine Nord.
 - Gezamenlijke inzet op behoud en bescherming van watergebonden bedrijventerreinen/terreinen met hoge milieucategorie via ruimtelijke instrumenten.
 - Gezamenlijk netwerkbeeld spoorgoederenvervoer creëren met België-Duitsland-Nederland.

OPGAVE 1: STERKE DORPEN EN BRUISENDE STEDEN

4.1.3 – Gezondheidsagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

De grote gezondheidsopgave in Nederland vraagt om een zorglandschap van de toekomst. Zeeland staat voor een fundamentele opgave om zorg en gezondheid ook op de lange termijn toegankelijk, betaalbaar en dichtbij te houden. De zorgvraag groeit door vergrijzing, terwijl het aantal zorgprofessionals niet meegroeit en de arbeidsmarkttekorten oplopen. Tegelijk maken de eilandenstructuur, de lagere bevolkingsdichtheid en de bereikbaarheid nabijheid en spreiding extra belangrijk. En dat in een provincie waar de rest van Nederland zich kan opladen in een omgeving van rust en ruimte. Dit maakt Zeeland de regio om met het Rijk te laten zien hoe je transities in zorg en gezondheid nu al kunt organiseren, passend bij de Zeeuwse realiteit. Met ruimte voor maatwerk, nabijheid, spreiding en samenwerking. Met aandacht voor maatschappelijke veerkracht en vitaliteit en de sociale basis in gemeenten.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om in Zeeland richting 2050 te werken aan een toekomstbestendig gezondheids- en zorglandschap. Met aandacht voor een passend zorg- en gezondheidsaanbod voor de Zeeuwen en voor beleid dat aansluit op de Zeeuwse context.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse gezondheid voor 2050

1. Een passend zorgaanbod voor de Zeeuwen | Regionaal samenwerken, borging van functionaliteiten streekziekenhuizen en voldoende zorgpersoneel

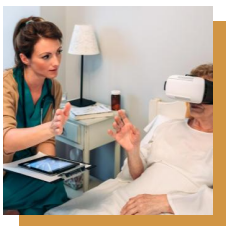
Fiche 3a. Eén Zeeuws Zorg- & Gezondheidslandschap 2050 (sleutelproject) -

Gezamenlijke Zeeuws brede toekomstvisie en uitvoeringsprogramma voor zorg, gezondheid en welzijn

Fiche 3b. Sterk onderwijs-, Arbeidsmarkt-, en Onderzoek infrastructuur Zorg en Gezondheid - Sterke Zeeuwse leer-, werk- en kennisinfrastructuur voor zorg en gezondheid

2. Gezondheidsbeleid dat (ook) aansluit op de Zeeuwse context | Thema gezondheid met wonen verbinden, Zeeland als landelijke voorbeeldregio

Fiche 3c. Gezondheid in alle beleidsopgaven (GiAB) | Gezondheid verankerd in wonen/ruimte/mobiliteit/milieu

OPGAVE 1: STERKE DORPEN EN BRUISENDE STEDEN

4.1.3 – Gezondheidsagenda

Doel 1

Een passend zorgaanbod voor de Zeeuwen | Dit is nodig voor een gezonde bevolking met voldoende toegang tot passende zorg (preventie, basis- en spoedzorg, streekziekenhuizen, minder wachttijden, mantelzorg). Dit doen we met een programma zorg, gezondheid en welzijn (fiche 3a) en stevigere gezondheidssamenwerking (fiche 3b).

Doel 2

Gezondheidsbeleid dat (ook) aansluit op de Zeeuwse context | Dit is nodig door de Zeeuwse context (elke regio telt) en doen we met GiAB (fiche 3c).

Fiche 3a. Eén Zeeuws Zorg- & Gezondheidslandschap 2050 (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – We ontwikkelen een gezamenlijke Zeeuws-brede toekomstvisie én uitvoeringsprogramma voor zorg, gezondheid en welzijn, een ecosysteem met heldere governance en bestuurlijke commitment. Onderdeel zijn samenwerkende ziekenhuiszorg Zeeland 2050 en aandacht voor ziekenhuiszorg in dunbevolkt gebied, een duurzame samenwerkingsstructuur en een integrale Zeeuwse aanpak op preventie in alle levensfasen.

Fiche 3b. Sterk onderwijs-, Arbeidsmarkt-, Onderzoek infrastructuur Zorg/Gezondheid

- **Wat we gaan doen** - We bouwen een sterke Zeeuwse leer-, werk- en kennisinfrastructuur voor zorg en gezondheid, met volledige opleidingsroutes (inclusief academische verbindingen) en een gezamenlijke Human Capital Agenda. Dit ondersteunt opleiden, aantrekken en behouden van zorg-professionals op basis van de (toekomstige) vraag.

Fiche 3c. Gezondheid in alle beleidsopgaven (GiAB)

- **Wat we gaan doen** - We verankeren gezondheid structureel in wonen, ruimtelijke inrichting, mobiliteit, leefomgeving en economie, met Zeeland als landelijke voorbeeldregio. Zodat gezondheid niet 'erbij' komt maar een vaste randvoorwaarde wordt. Zeeland ontwikkelt dit als voorbeeldpraktijk.

Uitvoeringsafspraken

- Zeeland (met multiple helix partners) ontwikkelt een domeinoverschrijdende samenwerkingsstructuur op strategisch- tactisch en operationeel niveau.
- Zeeland en het Rijk werken samen aan de transitie Zorg naar Gezondheid. Hierbij is VWS (en facultatief andere ministeries) actief betrokken in de governance én bij de visieontwikkeling en uitvoering en gaat Zeeland werken als leer- en experimenteerregio voor Nederland.
- Het Rijk zoekt steeds benodigde ruimte voor maatwerk en regionale experimenten net als benodigde flexibiliteit in wet- en regelgeving indien die onvoldoende aansluit bij de Zeeuwse context om deze beweging te ondersteunen. Daarbij slechten Rijk en Zeeland dilemma's van grensoverschrijdende samenwerking, in verbinding met Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) Zeeuws-Vlaanderen.
- Rijk en Zeeland onderzoeken gezamenlijk hoe zij de transitie kunnen financieren.

4.2 - Opgave 2: Magneet voor Talent

Magneet voor talent als motor voor economische, sociale en demografische ontwikkeling

Sterk en breed onderwijs – van mbo tot academisch niveau – en een goed cultureel aanbod zijn dé vliegwielen voor sociale en economische ontwikkeling. Cultuur legt verbindingen tussen mensen. En onderwijs leidt mensen op voor het huidige en toekomstige werk in Zeeland. Beide bieden jong Zeeuws talent perspectief om in de provincie te blijven wonen en werken. Behouden én aantrekken van talentvolle inwoners vraagt een brede inzet op onderwijsvoorzieningen: van regulier onderwijs (inclusief academisch onderwijs) tot maatwerk en passend aanbod voor een leven lang ontwikkelen. Internationaal zien we dat kennisconcentraties als een magneet werken op talent van elders. Zeeland zet al goede stappen in het vanuit de praktijk nadenken over de oplossingen van morgen, via het Delta Climate Center, opgericht door Zeeuwse instellingen (mbo, hbo en wo), twee universiteiten en een onderzoeksinstituut. Wel is versterking van het academisch onderwijs nodig (powered by bestaande universiteiten), net als nieuwe opleidingen rond nucleair. Door gezamenlijke stappen van Rijk, regio en kennisinstellingen kunnen we aan een toonaangevende kennisalliantie bouwen, een broedplaats van talent en creativiteit. De Kenniswerf biedt ruimte voor startups en scale-ups. Daar kan ook woonruimte voor studenten ontwikkeld worden. Die alliantie is interessant voor bestaande en nieuwe bedrijven, maar kan ook het voorbeeld worden voor het onderwijs van de toekomst. Voorlopig hanteren we voor dit concept de werktitel Delta University. Daarnaast willen we Zeeland als culturele provincie op de kaart zetten. Voor een rijker en aantrekkelijker cultureel aanbod met dragende voorzieningen, festivals en podia, aandacht voor makers en goede cultuureducatie.

Gezamenlijke opgave: talent vasthouden en aantrekkingskracht vergroten voor de groei van morgen

Zeeland en het Rijk profiteren beide van kennisontwikkeling in regio's. Zeker in de Zeeuwse regio, waar kennis en vaardigheden in sectoren als water, energie en voedsel direct ingezet kunnen worden voor de landelijke prioriteiten rond bijvoorbeeld klimaat- en energietechnologie en een schone maritieme maakindustrie. Het Rijk kan bijdragen aan het aantrekken van talent via spreiding van Rijkswerkgelegenheid. De kennisalliantie in Zeeland zorgt voor betere spreiding van kennis en groei, met ruimte voor kennisvalorisatie door universiteiten van elders. Een vitale kennisbasis en cultuur zijn cruciaal om regio's leefbaar en aantrekkelijk te houden. Daarom zetten Rijk en regio in op twee samenhangende agenda's: de **onderwijsagenda** (uitbouw van de mbo-hbo-wo "waaier" met meer academisch onderwijs, bouwend op het fundament van goed beschikbaar en kwalitatief goed primair en voortgezet onderwijs); en de **cultuuragenda** (voor behoud van het Zeeuwse DNA, identiteit en daarmee samenhangende aantrekkingskracht).

Onderwijsagenda

Cultuuragenda

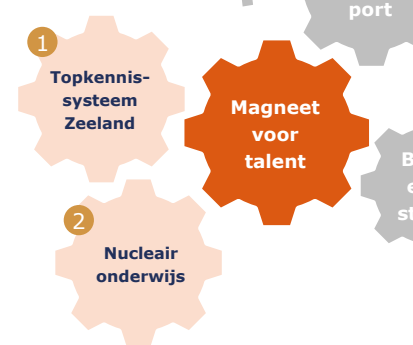
Een Zeeuwse taxatie: over welke beloften uit het Coalitieakkoord gaan we graag nog in gesprek met het Rijk?

- Talenstrategie – in Zeeland extra kans op (en meerwaarde van) meertalig onderwijs binnen de hele waaier door verbinding met Gent én Waalse onderwijsinstellingen;
- Profiteren van uitbouw Regionaal Investeringsfonds MBO – wellicht met aansluitingsmogelijkheden vmbo.
- Cultuur: Zeeland draagt bij aan een landelijke dekking van cultuurvoorzieningen. Rijksfocus op streektaalbehoud past bij Zeeuwse identiteit.

OPGAVE 2: MAGNEET VOOR TALENT

4.2.1 – Onderwijsagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

De rol die Nederland van Zeeland nodig heeft, in een *Clean energy port*, lukt alleen als er genoeg mensen zijn met de juiste kennis en vaardigheden. Sterk en breed onderwijs, van praktijk tot promotie, is nodig om talent aan te trekken, om bedrijven en voorzieningen op peil te houden en een opwaartse spiraal op gang te brengen. Voor het Rijk is dit ook relevant omdat de *Clean energy port* bijdraagt aan nationale vraagstukken en er landelijk behoefte is aan voldoende opgeleid personeel op bijvoorbeeld nucleair gebied. Zeeland is daar de beste plek voor. Daarbij vraagt het uitbouwen van vooral academische trajecten en de onderwijsvernieuwing in de wisselwerking mbo-hbo-wo ook samenwerking met universiteiten en het Rijk, bijvoorbeeld in de bekostiging en verdere experimenteerruimte.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie om in Zeeland richting 2050 het onderwijs van de toekomst vorm te geven, gericht op de Zeeuwse sterktes. Gericht op een vernieuwende kennisalliantie in de gehele onderwijswaaier, met meer academisch onderwijs, met Zeeland als living lab, voortbouwend op het Delta Climate Centre, op thema's als energie, nucleair, defensie, (maritieme) maakindustrie.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse woningbouw voor 2050

1. Vernieuwend kennissysteem op de sterktes van Zeeland (uitbouwen) |

Met een sterke verbinding tussen onderwijs en onderzoek in de waaier mbo-hbo-wo.

Fiche 4a – Groeipad naar een *Delta University* (werktitel) (sleutelproject) - bestendigen en uitbouwen Delta Climate Centre.

2. Nucleair onderwijs (kennis, onderwijs, innovatie) verbeteren |

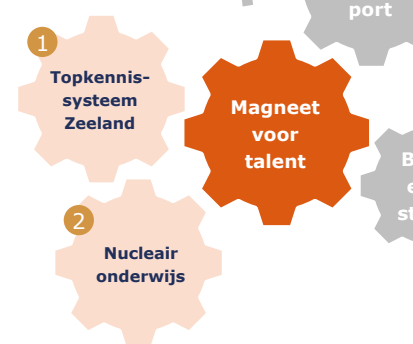
Met herkenbaar knooppunt waar onderzoek, innovatie en praktijkleren samenkomen.

Fiche 4b. Nuclear Academy (sleutelproject) – Nationaal nucleair kennis- en opleidingsknooppunt in '*Delta University*'.

OPGAVE 2: MAGNEET VOOR TALENT

4.2.1 – Onderwijsagenda

Doel 1

Vernieuwend kennissysteem op de sterktes van Zeeland (uitbouwen) | Uitbouw van het huidige kennis- en onderwijssysteem, met onder meer academisch (master-) onderwijs en onderzoek, is nodig om studenten aan te trekken. We werken aan een landelijk uniek kennisconcept, een brede, vernieuwende samenwerkingsalliantie die een voorbeeld voor het onderwijs van de toekomst kan zijn.

Fiche 4a – Groeipad naar een 'Delta University' (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – Onder de werktitel 'Delta University' bouwen we voort op het lerend en organiserend vermogen van het Delta Climate Centre (DCC) en versterken we de wisselwerking tussen mbo-hbo-wo. We breiden die kennisalliantie uit met academisch onderwijs op specifieke Zeeuwse thema's via het *powered by*-concept: studeren in Zeeland, maar een diploma van een bestaande universiteit, zoals WUR, UU of TUD. Zo ontstaat een innovatieve en open mbo-hbo-wo kennisalliantie, die uitgebreid kan worden met verdere universiteiten die in Zeeland hun kennis valoriseren. De Nuclear Academy uit Fiche 4b is hier een uitwerking van.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Behouden en versterken van bestaand mbo, hbo en wo; bestendigen en uitbouwen van het DCC richting een 'Delta University'.
 - Verder invullen van innovatief onderwijs op de raakvlakken mbo-hbo en hbo-wo.
 - Volgende stappen op weg naar een *Delta University* via uitbreiden van bachelor- en masteronderwijs en onderzoek in passend tempo, *powered by* universiteiten via nieuwe academies.
 - In het PO en VO leerlingen via al bestaande oriëntatieprogramma's kennis laten maken met nieuwe richtingen waar we in Zeeland ook voor op gaan leiden. Zo wordt al vanaf de basis gewerkt aan instroom van studenten en beschikbaarheid van toekomstige medewerkers. Ook de keuzebegeleiding in het VO wordt hierop aangepast.

Doel 2

Nucleair onderwijs (kennis, onderwijs, innovatie) verbeteren | Door alle nucleaire bedrijven in Nederland is uitgesproken dat er meer nucleair onderwijs nodig is – en dat Zeeland (met COVRA en EPX) daarvoor de uitgelezen plaats is. Binnen het Delta University-concept maken we van Zeeland het nationale zwaartepunt voor nucleaire kennis, onderwijs en innovatie, in de gehele waaier van wo tot mbo.

Fiche 4b – Nuclear Academy (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – De Nuclear Academy is de eerste module van de 'Delta University'. Een herkenbaar knooppunt waar kennisontwikkeling, onderwijs, onderzoek, innovatie en praktijkleren in de volle breedte van mbo tot wo samenkomen. Dit past direct bij de versterking van het academisch onderwijs in Zeeland onder fiche 4a. Een stuurgroep voor de ontwikkeling van de Nuclear Academy is onlangs gestart.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Ontwikkelen van de Nuclear Academy als volgende stap richting de 'Delta University'.
 - Voortbouwen op bestaande onderwijsinitiatieven die de hele onderwijskolom versterken, zoals de Energy Campus en Leven Lang Ontwikkelen.
 - Combineren van onderwijs via praktijkgericht onderzoek, moderne leeromgevingen en internationale samenwerking.

OPGAVE 2: MAGNEET VOOR TALENT

4.2.2 – Cultuuragenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

Cultuur verbindt mensen, overbrugt verschillen en geeft kleur en smaak aan het leven. De cultuur van vandaag bouwt daarop voort en zorgt voor recreatiekwaliteit. Makers, kunstenaars, festivals, podia en culturele initiatieven geven nieuwe kleur aan verhalen uit het verleden. Zij zorgen voor ontmoeting, verbeelding en vernieuwing. Cultuur overbrugt verschillen en brengt mensen samen. Cultuur is wat steden bruisend maakt en dorpen sterk. Zeeland kan alleen die beoogde plaats van aankomst zijn, wanneer de regio bekend staat als regio “waar het gebeurt”. Daarmee is het aantrekkend effect op nieuwe inwoners ook een Rijksbelang: dat zijn de mensen die hier komen werken in de Clean Energy Port en hier komen studeren.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie dat Zeeland richting 2050 beschikt over een cultureel ecosysteem dat leefkwaliteit en regionale aantrekkingskracht versterkt: als de plek waar het gebeurt! Samen zetten Rijk (OCW, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en mogelijk EZK) en de regio zich in voor versterking van het Zeeuwse culturele ecosysteem.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse cultuur voor 2050

- 1. Het Zeeuwse culturele ecosysteem versterken** | Voor een rijker en aantrekkelijker cultureel aanbod met dragende voorzieningen, festivals en podia, aandacht voor makers en erfgoed en goede cultuureducatie. ¹

Fiche 5a. Aanjagen cultureel aanbod en erfgoed – Een bruisende Zeeuwse cultuur als basis voor bruisende steden, aantrekkingskracht en regionale identiteit.

OPGAVE 2: MAGNEET VOOR TALENT

4.2.2 – Cultuuragenda

Doel 1

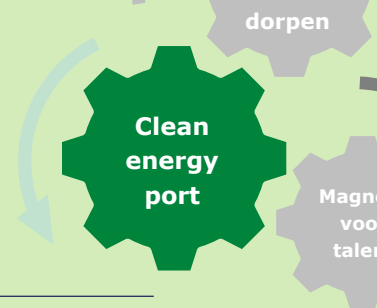
Het Zeeuwse culturele ecosysteem versterken | Om aantrekkelijk te zijn voor huidige én nieuwe inwoners, en om mensen te verbinden in sociale verbanden en voor recreatie is een goede culturele basisinfrastructuur onmisbaar. Enerzijds ambitieus en aantrekkelijk, anderzijds ook duurzaam en realistisch. Een dynamisch cultureel klimaat, waar traditie en innovatie hand in hand gaan. Samen werken we aan versterking van dragende voorzieningen, het makersklimaat en het beleefbaar maken van erfgoed door koppeling aan Rijksprogramma's (fiche 5a).

Fiche 5a – Aanjagen cultureel aanbod en erfgoed

- **Wat we gaan doen** – De culturele budgetten zijn landelijk onevenwichtig verdeeld. Op korte termijn is dat vraagstuk niet oplosbaar. Dat neemt niet weg dat Rijk en regio samen zoeken naar wat er wél kan om het culturele klimaat in Zeeland te versterken. Samen versterken we het Zeeuwse culturele ecosysteem en verbinden cultuur en erfgoed aan leefkwaliteit en maatschappelijke opgaven, zodat Zeeland een breder en aantrekkelijker aanbod krijgt en erfgoed beter toegankelijker wordt. In Zeeland bieden we ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en culturele experimenten.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Realiseren van projecten zoals broedplaatsen, waarmee we samenwerking in de creatieve sector en het makersklimaat versterken en aanbod en professionaliteit groeien.
 - Onderzoeken hoe het Mondriaanfonds ArtBase structureel gemaakt kan worden.
 - Ontwikkelen van een Collectiecentrum, een state-of-the-art depot en werkplaats, met ruimte voor ontmoeting met de collectie en elkaar, op het snijvlak van erfgoed en kunst.

4.3 - Opgave 3: Clean energy port

Zeeland als krachtbron van toekomstbestendig Nederland

Zeeland kan en wil Nederland nieuwe adem inblazen: als nucleair- en duurzaam energieknooppunt, als regio met een sterke maritieme (maak)industrie en met kansen voor defensieontwikkeling. Tegen de achtergrond van geopolitieke onzekerheid en de nationale ambitie om strategisch autonomer te worden, is Zeeland voor het Rijk een sleutelregio. De concentratie van energie-infrastructuur en industriële/havencapaciteit maakt gerichte Rijksinzet hier relevant voor weerbaarheid en autonomie. In de Rijk-Regiosamenwerking wordt al goed en nauw samengewerkt, bijvoorbeeld rondom de nieuwbouw van kerncentrales, de *letter of intent* Defensie en MKB en arrangementen als VAWOZ, het Ruimtelijk Arrangement, de NOVEX-agenda NSPD en Regio Deals. We zien samen volop kansen om de samenwerking via kennisontwikkeling, grootschalige energie- en industrieprojecten en Defensie te versterken.

Gezamenlijke opgave richting strategische autonomie en weerbaarheid

Dit vraagt gezamenlijke inzet van Zeeland en het Rijk. Voor Zeeland omdat de ontwikkeling van energie, industrie en defensie kansen biedt voor werk en kennis, maar ook druk geeft op ruimte, leefomgeving en het op peil houden van voorzieningen; voor het Rijk omdat Zeeland bijdraagt aan nationale doelen rond energiezekerheid, concurrentiekracht en weerbaarheid. We versterken daarom onze samenwerking op kennisontwikkeling rondom de energietransitie, borging van ruimtelijke kwaliteit bij grootschalige energie- en industrieprojecten, en kansen voor defensie en de maritieme maakindustrie. Daartoe richten Rijk en regio zich binnen Clean energy port op drie samenhangende agenda's: de nucleaire agenda, haven en industrieagenda en defensieagenda.

Nucleaire agenda

**Haven en
industrieagenda**

Defensieagenda

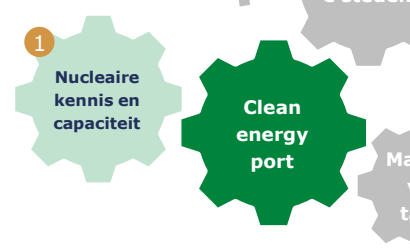
Een Zeeuwse taxatie: over welke beloften uit het Coalitieakkoord gaan we graag nog in gesprek met het Rijk?

- De bouw van de 4 nieuwe kerncentrales;
- Een Zeeuwse koploperfunctie in investeren in maritieme nucleaire innovaties behoort tot de mogelijkheden;
- Extra aandacht voor versnelling SMR programma in dit Coalitieakkoord;
- Defensieagenda: huisvesting personeel én oefenruimte krijgen specifieke aandacht. Naast op- en overslagmogelijkheden kan Zeeland dat (ook) bieden.

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

4.3.1 – Nucleaire agenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

Er is sprake van een wereldwijde nucleaire renaissance en Nederland wil de energievoorziening duurzamer, zekerder en minder afhankelijk van het buitenland maken. Zeeland is daarbij de logische plek waar nucleaire kennis en praktijk al samenkomen én verder kunnen doorgroeien: met de kerncentrale, COVRA, mogelijke nieuwbouw, verkenning van nieuwe technologieën zoals SMR's en de bundeling van onderwijs, onderzoek en innovatie in de Nuclear Academy. Juist omdat nucleair raakt aan nationale veiligheid, regelgeving, kennisopbouw en een lange investeringshorizon, is dit bij uitstek een gezamenlijke opgave van Rijk en regio: Zeeland kan leveren, Nederland wordt er sterker en autonomer van.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie dat Zeeland richting 2050 geldt als hét nucleaire ecosysteem in Nederland. Met aandacht voor het vergroten van nucleaire kennis en capaciteit. We werken met een samenhangend netwerk van onderwijsinstellingen, bedrijven, kennispartners (zoals NRG Pallas en TU Delft) en overheden. Zoals beschreven onder de onderwijsagenda benutten we de unieke Zeeuwse concentratie van praktijklocaties en expertise om talent aan te trekken en op te leiden, innovatie te versnellen en de nucleaire ambities van Nederland te ondersteunen. Zo ontstaat een nucleair cluster dat de energietransitie vooruit helpt en Nederland minder afhankelijk maakt van het buitenland.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse nucleaire agenda voor 2050

1. Nucleaire kennis en capaciteit vergroten | Voor de Nederlandse energie en autonomie.

Fiche 6a. Ontwikkeling nieuwe kerncentrales (sleutelproject) – Voorwaardenpakket mogelijke nieuwbouw.

Fiche 6b – SMR-ontwikkeling (sleutelproject) - Stabiele CO₂-vrije energie voor net en industrie; gaat om pilots en proefopstellingen.

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

4.3.1 – Nucleaire agenda

Doel 1

Nucleaire kennis en capaciteit vergroten | Dit is nodig omdat een sterk nucleair ecosysteem de Nederlandse nucleaire ambities ondersteunt en onze strategische autonomie versterkt. Dit doen we –in nauwe samenhang met de onderwijsagenda- door in Zeeland de kennisbasis, mensen en leer-/innovatieketen rondom kernenergie op te schalen. Hierdoor kan Nederland nieuwe nucleaire stappen (zoals mogelijke nieuwbouw (fiche 6a) en SMR-ontwikkeling (fiche 6b)) veilig en uitvoerbaar zetten.

Fiche 6a – Ontwikkeling nieuwe kerncentrales (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – Zeeland is de voorkeurslocatie voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales. De bouw duurt 10-15 jaar en vraagt veel (tijdelijke) werknemers en gezamenlijke inzet. Zeeland ziet hierin economische, sociale en ruimtelijke kansen, waarbij lasten en lusten in balans moeten zijn. Rijk en regio bereiden daarom een Rijk-regiopakket voor met goede afspraken hierover.
- **Uitvoeringsafspraken** – Rijk-regiopakket met ten minste:
 - Afspraken Rijk-regio over leefkwaliteit omgeving en verdeling van lasten en lusten.
 - Inzet op intensieve participatie en samenwerking.
 - Beperking bouwoverlast en doen van tijdige investeringen (o.a. onderwijs/innovatie, landschap/natuur, tijdelijke huisvesting werknemers, toekomstbestendige haven).

Fiche 6b – SMR-ontwikkeling (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – Small Modular Reactors zijn snel opkomende nieuwe nucleaire technologieën. De SMR is modulair en schaalbaar, en biedt stabiele, lokale en CO2-neutrale energie voor het nationale energienet én voor grote energie- en warmtevragers zoals in het Zeeuwse (chemisch) industrieel cluster. Zeeland is door zijn bestaande nucleaire identiteit én door de geplande nucleaire ontwikkelingen de locatie om één van de eerste SMR's van Nederland te huisvesten en voorop te lopen in de ontwikkeling van Advanced Modular Reactors (AMR's). Het Rijk gaat hierbij over SMR's als levering op het nationale net, de provincie faciliteert SMR's voor industriële toepassing en zet zich in om AMR's als (demo)projecten te laten landen in Zeeland. Zeeland wil met relevante geïnteresseerde partijen kennis opbouwen over de toeleveringsketen en bouw van SMR's en de toepassing voor industrieel gebruik. Dit versterkt de internationale concurrentiepositie van Nederland in een snel opkomende markt. Dit vraagt een proactieve houding van provincie en Rijk.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - We geven uitwerking aan het actieprogramma dat is opgesteld in rapport 'SMR Zeeland 2050'.
 - We werken aan en met: duidelijk beleid (rollen/bevoegdheden), de ambitie om een bijdrage te leveren aan een energieonafhankelijk en sterke supply chain, de visie dat SMR's belangrijk zijn voor Nederland en Zeeland en de ontwikkeling in Zeeland gebeurt; middelen voor ondersteuning van Nederlandse initiatieven en technologieën en ruimte voor (demo)projecten.

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

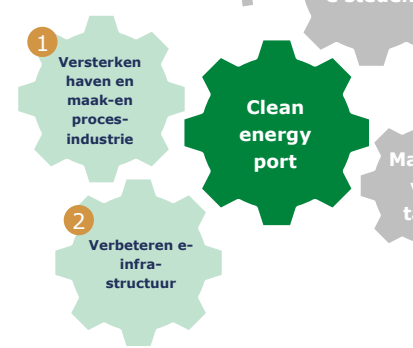
4.3.2 – Haven en industrieagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

Zeeland heeft een sterke grensoverschrijdende industrie- en havenbasis, met ruimte voor nieuwe duurzame ontwikkeling: een concurrerende procesindustrie, gedragen door de beschikbare hernieuwbare stroom, groene waterstof en kernenergie. En een florerende maritieme maakindustrie. Zeeland vervult daarin een unieke rol in Nederland (de enige grootschalige Marine-nieuwbouwwerf) en heeft een chemisch cluster dat kritische en strategische basismaterialen en grondstoffen produceert. Tegelijk staat dit onder druk door goedkope import, te weinig vraagcreatie en hoge energieprijzen, terwijl de Zeeuwse stikstofproblematiek de verduurzaming en groei van North Sea Port (derde haven van Europa qua toegevoegde waarde) én het industriële cluster van “nationaal belang” remmen. Doorbraken vragen gezamenlijke keuzes en investeringen in CO₂-vrije opwek, 380 kV-infrastructuur en opslag, waterstofproductie, -transport en aansluiting op de backbone, én circulariteit via chemische recycling van kunststoffen (pyrolyse/gassificatie). Daarom is dit een gezamenlijke opgave: Zeeland heeft de positie en ruimte om te leveren, het Rijk is nodig om de randvoorwaarden en keuzes te organiseren zodat de kansen ook echt verzilverd worden.

Gezamenlijke ambitie

Het Rijk en Zeeland hebben de ambitie om (met het bedrijfsleven) het Zeeuwse haven- en industriecluster richting 2050 concurrerend te houden én versneld te verduurzamen. Met aandacht voor versterking van de haven en industrie en verbetering van de e-infrastructuur. Door voldoende (milieu)ruimte te borgen, de energietransitie te versnellen, circulair grondstoffengebruik te stimuleren en digitalisering te benutten, zodat industrieën klaar zijn voor de uitdagingen van morgen.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse industrie voor 2050

1. Versterken van de Zeeuwse haven en (maritieme) maak- en procesindustrie | Voor het Nederlandse concurrerend vermogen.

Fiche 7a. Nationaal cluster voor haven en industrie (sleutelproject) – Doorontwikkeling Zeeland als cluster van nationaal en Europees belang.

Fiche 7b. Maritieme maakindustrie: Werf van de Toekomst (sleutelproject) – Voor concurrerend vermogen van de Nederlandse (marine)scheepsbouw in Zeeland.

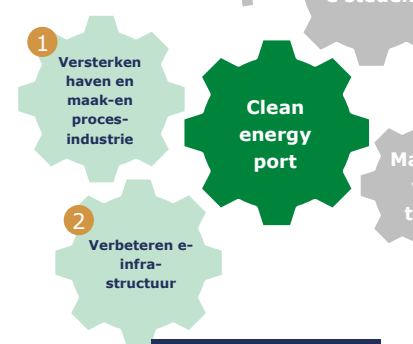
2. Verbeteren van de elektriciteitsinfrastructuur | Elektriciteits-infrastructuur is op orde zodat investeringen en verduurzaming kunnen opschalen.

Fiche 7c. Versnelling CO₂-, H₂- en E-infrastructuur – Energie- en waterstofinfrastructuur versnellen voor verduurzaming en investeringen.

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

4.3.2 – Haven en industrieagenda

Doel 1

Versterken van de Zeeuwse haven en (maritieme) maak- en procesindustrie: van nationaal belang | We versterken het Zeeuwse energie-intensieve haven- en industriecluster (met North Sea Port, maritieme maakindustrie en chemie) zodat die ook richting 2050 internationaal concurrerend blijft, zijn rol in kritische ketens kan blijven vervullen en voor Zeeland de economische motor van brede welvaart blijft.

Fiche 7a – Nationaal cluster haven en industrie (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – Het versnellen van de ontwikkeling van North Sea Port als diepzeehaven en industriecluster van nationaal belang (cf. Havennota en de Nota Ruimte), zodat het cluster de ruimte, infrastructuur en vergunningcondities krijgt die nodig zijn om de energie- en grondstoffentransitie, circulaire industrie en bijbehorende logistieke-infrastructuur mogelijk te maken. North Sea Port is een cruciale schakel in de strategische autonomie; energiezekerheid, industriële ketens en defensiemobiliteit, maar loopt vast door o.a. tekort aan (milieu)ruimte, infrastructuurtekorten en stikstofbeperkingen. Rijk, Regio en North Sea Port/SDR werken samen toe naar een ruimtelijk-economische strategie voor dit energie-intensieve haven- en industriecluster.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Tegen de achtergrond van de nationale ruimteprognose voor de haven- en industrieclusters waaronder het Zeeuwse cluster; een gezamenlijk verkenning naar: 1) concretere “nut en noodzaak” havenuitbreiding in de Zeeuwse Kanaalzone, 2) benodigd (ruimtelijk) instrumentarium en 3) samenwerkingsvorm Rijk-Regio-North Sea Port.
 - Inzicht in potentiële inbreidingsmogelijkheden en benodigde randvoorwaarden (ruimte, instrumentarium, financiële middelen) om het bestaande havenareaal beter of intensiever te benutten of te herontwikkelen.
 - Inzicht en afstemming rond de minimaal benodigde natuur- en milieuruimte voor optimale benutting en duurzame groei van het haven- en industriecluster en bijbehorende achterlandverbindingen.
 - Rijk en regio werken gebiedsgerichte inzet stikstof en natuurherstel uit op Zeeuwse zeehaven t.b.v. op gang brengen vergunningsverlening als eerste stap naar breder natuurherstel en -versterking.

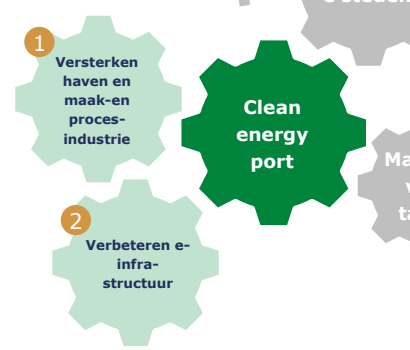
Fiche 7b – Maritieme maakindustrie: Werf van de Toekomst (sleutelproject)

- **Wat we gaan doen** – In lijn met de Sectoragenda Maritieme Maakindustrie – No guts, no Hollands Glorie! versterken we in Zeeland de maritieme clusters, offshore-windketens, innovatie en arbeidsmarktontwikkeling binnen de nationale maritieme strategie. *Werf van de Toekomst* is een koploperproject in deze agenda (ook genoemd in *De route naar toekomstige welvaart* van Wennink) en richt zich op het vergroten van het concurrentievermogen van de Nederlandse scheepsbouw: sneller, goedkoper, innovatiever en met minder mensen en minder afhankelijkheden strategische schepen bouwen. In Zeeland draait dit om Vlissingen als centrum voor ontwerp, bouw en integratie van marineschepen, ondersteund door een groot (voornamelijk nationaal) cluster van toeleveranciers. Met dit project versterken we het Nederlandse marinebouwcluster en de ontwerp- en integratiecapaciteit die in Vlissingen is geconcentreerd. Zo behouden we de strategisch relevante kennisbasis voor marine-scheepsbouw en versterken we het regionale innovatie-ecosysteem. Daarnaast bouwen we aan een toekomstbestendig maritiem netwerk: intensievere samenwerking, het aanjagen van innovatieve projecten en het op orde brengen van randvoorwaarden zoals huisvesting voor studenten en personeel, en onderwijs dat aansluit.
- **Uitvoeringsafspraken**
 - Zeeland versterkt het maritieme netwerk in de regio, door voor en met de sector een maritieme maakindustrie-agenda Zeeland op te stellen; en door de potentie van de oude marinekazerne te verkennen als hybride locatie voor tijdelijk extra personeel van Damen, toeleveranciers onderwijs of ander civiel gebruik.
 - Rijk en regio werken aan een sterk maritiem netwerk in Zeeland. Vanuit dit netwerk komen innovatieve projecten, vanuit de sectoragenda Maritieme Maakindustrie van het Rijk, tot stand. Gemeenten, Provincie en Rijk bieden ondersteuning aan het maritieme netwerk en faciliteren in hun innovatiekracht.

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

4.3.2 – Haven en industrieagenda

Doel 2

Verbeteren van de elektriciteits-infrastructuur | Dit is nodig vanwege netcongestie, zodat bedrijven en projecten weer kunnen aansluiten en doorgroeien. Dit doen we met netverzwaring en –uitbreiding (fiche 7c).

Fiche 7c – Versnelling CO₂-, H₂- en E-infrastructuur

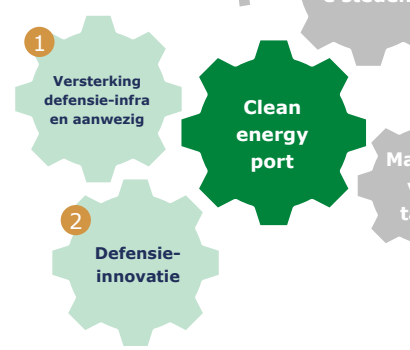
- **Wat we gaan doen** – De acties van nationaal belang uit de Meerjarenprogramma's Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK/Pmiek) versneld uitvoeren om een stabiele, CO₂-vrije energiemix mogelijk te maken en ruimte te creëren voor verduurzaming en investeringen van de (proces)industrie. Dit vergroot de Nederlandse strategische autonomie.
- **Uitvoeringsafspraken - reeds vastgelegd in MIEK/Pmiek**
 - Aanleg hoogspanningsverbinding van 380 kV-verbinding om Zeeuws-Vlaanderen aan te sluiten op het landelijke energienetwerk.
 - Aanlandingen van elektriciteit uit windparken op zee, zodat de daar opgewekte elektriciteit ten goede komt aan land.
 - Uitrol van nationale waterstofnetwerken zoals het door Gasunie ontwikkelde National Hydrogen Backbone.
 - Realisatie Delta Schelde Connection voor NL-Vlaamse koppeling en leveringszekerheid.
 - Aanleg van één gedeelde infrastructuurkruising voor meerdere nutsvoorzieningen – de Multi-Utiliteiten Kruising Westerschelde (MUK).
 - Netcongestie onderzoeken en vertalen naar maatregelen: sneller aansluiten, slimmer benutten en waar nodig uitbreiden.

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

4.3.3 – Defensieagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

Nederland wil de defensie versterken en de robuustheid van Europese corridors vergroten. Zeeland lost al NAVO-verplichtingen in met de Host Nation Support-haven (Sloegebied), maar er liggen meer kansen vanwege de strategische ligging en de maritieme maakindustrie rond Damen (enige grote Marine-nieuwbouwwerf in Nederland en de daaraan verbonden reparatiewerf). Meer (inter)nationale verplichtingen vragen om onderzoek naar de aan nieuwbouw van schepen gerelateerde kansen voor innovatie en tijdelijke vraag naar logies van mensen, bijvoorbeeld personeel dat bij bouw- en proef/testen van schepen nodig is. Het Rijk is nodig voor scherpe keuzes en randvoorwaarden, terwijl Zeeland ruimte en uitvoering kan bieden – onder andere door inpassing en verbinding van Defensie met haven, industrie, onderwijs en de Zeeuwse samenleving.

Gezamenlijke ambitie

Rijk en Zeeland hebben de ambitie dat defensie in Zeeland betrouwbaar kan landen, opschalen en doorpakken - met infrastructuur en faciliteiten die klaarstaan wanneer het nodig is, en tegelijkertijd de kansen benutten om de Zeeuwse industrie en innovatiekracht en onderwijssector te versterken. Met een robuuste Host Nation Support-aanpak, verkenning van samenwerking rondom bijvoorbeeld opleiding, opslag en militaire aanwezigheid in de regio. We organiseren een dual-use innovatienetwerk dat toepassingen uit het regionale bedrijfsleven sneller naar defensieprogramma's brengt.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor defensie voor 2050

1. Versterken van de regionale (en daarmee nationale) defensie-infrastructuur en aanwezigheid | Met o.a. betrouwbare HNS-aanpak. 1

Fiche 8a – Host Nation Support aanpak & infrastructuur – Vlissingen-Oost versterken als dual-use HNS-knooppunt.

Fiche 8b – Marinescheepsbouw/-reparatie – Met regelmatige huisvesting defensie-bouwbegeleiders, bemanning en toeleveranciers.

Fiche 8c – Ruimte voor Defensie in Zeeland – Onderzoeken rol van en mogelijkheden voor Zeeland met ruimte, faciliteiten en opleiding bij de opgave "Opschaling krijgsmacht".

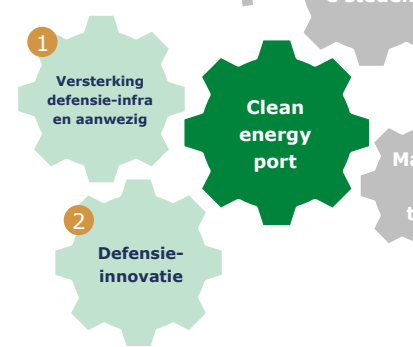
2. Defensie-innovatie versnellen | Met dual-use inzet. 2

Fiche 8d. Innovatie - Dual-use innovatienetwerk versnelt toepassingen richting Defensieprogramma's.

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

4.3.3 – Defensieagenda

Doel 1

Versterken van de regionale (en daarmee nationale) defensie-infrastructuur en aanwezigheid | Dit is nodig voor operationele zekerheid: zodat Defensie in Zeeland betrouwbaar kan landen, opschalen en doorpakken - met infrastructuur en faciliteiten die klaarstaan wanneer het nodig is. Dit doen we met inzet op HNS, marinescheepsbouw/-reparatie en opleiding en onderzoek (fiche 8abc).

Fiche 8a – Host Nation Support aanpak & infrastructuur

- **Wat we gaan doen** – Momenteel worden Europese en nationale analyses gemaakt voor verbeteringen van de Europese corridors in functie van militaire mobiliteit tussen onder andere Host Nation Support-havens en het Europese achterland. Vlissingen vervult daarin als één van de drie Nederlandse havens een belangrijke rol. Provincie en North Sea Port faciliteren de stappen die nodig zijn om de (spoor)infrastructuur ook in het kader van militaire mobiliteit robuuster te maken en maken daarbij de combinatie met civiel gebruik (dual use) Met als basis de Host Nation Support (HNS), de werf voor marinenieuwbouw en -reparatie en de Buitenhaven van Vlissingen.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Zeeland stelt voor om gezamenlijk te onderzoeken of de bestaande HNS-faciliteiten, op het moment dat er geen HNS-activiteiten zijn, een rol kunnen spelen voor Defensie.
 - Regionale partijen zullen, wanneer uit de analyse van het Rijk naar knelpunten in de infrastructuur behoefte aan versterking van infrastructuur voortkomt, verbetering daarvan faciliteren. Dit om Vlissingen als HNS-haven robuust te ontsluiten voor militaire mobiliteit op de Europese transportcorridors. In dat geval worden de meekoppelkansen als dual use-infrastructuur meegenomen.

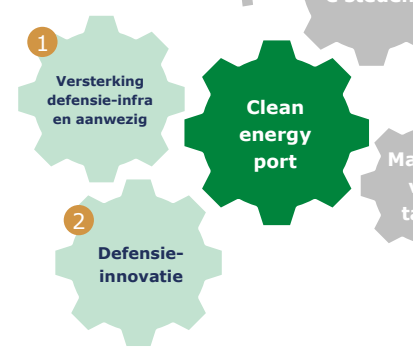
Fiche 8b – Marinescheepsbouw/-reparatie

- **Wat we gaan doen** – De afbouw van de high- end marinebouw bij Damen Naval zal worden gemoderniseerd en opgeschaald waarbij de verwachting is dat meerdere fregatten tegelijkertijd in Vlissingen zullen liggen voor afbouw. Een deel van deze modernisering volgt uit het koploperproject Werf van de Toekomst (WvdT). Deze capaciteitsuitbreiding zal gevolgen hebben voor de verwachte vraag naar verblijfsaccommodaties en mogelijk opleidingscapaciteit in Zeeland. Ook ligt er op termijn een mogelijke koppelkans bij innovatieve, nucleaire aandrijftechnologie voor marineschepen met de Zeeuwse nucleaire kennis- en energieagenda.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - *Nog niet geformuleerd.*

OPGAVE 3: CLEAN ENERGY PORT

4.3.3 – Defensieagenda

Doel 1

Versterken van de regionale (en daarmee nationale) defensie-infrastructuur en aanwezigheid | *Vervolg op vorige pagina* - Dit is nodig voor operationele zekerheid: zodat Defensie in Zeeland betrouwbaar kan landen, opschalen en doorpakken - met infrastructuur en faciliteiten die klaarstaan wanneer het nodig is. Dit doen we met inzet op HNS, marinescheepsbouw/-reparatie en onderzoek (fiche 8abc).

Doel 2

Defensie-innovatie versnellen | Dit is nodig om civiele innovaties uit het Zeeuwse bedrijfsleven (dual-use) sneller hun weg te laten vinden naar Defensie. Dit doen we via Impuls Zeeland (fiche 8d).

Fiche 8c – Ruimte voor Defensie in Zeeland

- **Wat we gaan doen** – Op basis van de behoefte die ontstaat uit het onderzoek “Opschaling krijgsmacht” zal worden gezien welke mogelijke ontwikkelingen zouden kunnen leiden tot meer aanwezigheid van Defensie in Zeeland. Defensie en Zeeland maken afspraken over de details van het vastgestelde NPRD laagvlieggebied in Zeeland. Daarbij zijn opschaling en modernisering van de marine nieuwbouw, ruimtevraag van Defensie breed en Marine specifiek, de HNS-capaciteit en de mogelijke opleidingsvraag van Defensie concrete raakpunten. Zeeland heeft kade- opslag- en personeelsruimte, directe toegang tot open water en een mooie concentratie van merendeels al bestaande faciliteiten te bieden.
- **Uitvoeringsafspraken:**
Zeeland stelt voor om op basis van de Opgave Opschaling Krijgsmacht samen te verkennen:
 - Of en op welke manier Zeeland een rol kan spelen in het opleiden van reservisten of de Nationale Weerbaarheidstraining.
 - Hoe deze opschaling binnen Zeeland tot overige nieuwe ontwikkelingen met Defensie kunnen leiden.

Fiche 8d – Innovatie

- **Wat we gaan doen** – We beogen voor Zeeland en Nederland innovatie en toepassing van Zeeuwse civiele technologie in defensieprogramma’s te versnellen en vragen van Defensie toegankelijker te maken voor het Zeeuwse bedrijven. Met Impuls Zeeland wordt gebouwd aan een Zeeuws dual-use-netwerk dat fungeert als coördinatiepunt tussen Defensie, het ministerie van Economische Zaken en het Zeeuwse regionale bedrijfsleven. Dit is aangesloten op de Defensie-regioteams in Zuid-Holland en Brabant. Het regioteam richt zich op innovaties die zich lenen voor ‘Dual Use’: civiele ideeën en ontwikkelingen die interessant zijn voor militair gebruik.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Doorbouwen aan Impuls Zeeland als coördinatiepunt tussen Defensie, EZK en het regionale bedrijfsleven.
 - Gericht werken aan dual-use-innovaties die kansrijk zijn voor militaire toepassing, via het netwerk en gezamenlijke programmering.

4.4 - Fundament: Versteveniging van het fundament

Basis op orde voor de Zeeuwse delta

Het unieke Zeeuwse deltalandschap is van nationale en Europese waarde. Het draagt bij aan biodiversiteit en is aantrekkelijk voor bewoners en bedrijven. Rust, ruimte en natuur zijn troefkaarten van Zeeland. Die willen we behouden. Groei van het aantal inwoners moet daarom hand in hand gaan met voldoende, meegroeierende recreatieruimte. Zeeland beschikt over uitzonderlijk vruchtbare landbouwbodems. Die koesteren en beschermen we. Ze vormen de basis voor het verdienvermogen van het agrofoodcomplex en voor voedselzekerheid in Nederland. Voor de beweging naar de delta van de toekomst is deze stevige basis nodig. Het is het fundament waarop we bouwen. Tegelijk staat Zeeland voor grote opgaven op het gebied van natuurherstel en stikstofreductie, waterkwaliteit en zoetwaterbeschikbaarheid, en waterveiligheid en klimaatadaptatie. Als we die niet samen aanpakken, blijven vergunningen rond Natura 2000-gebieden vastlopen, komen woningbouw en grote projecten vertraagd op gang en neemt de druk op leefkwaliteit en economie toe. Juist door het fundament te versterken, door zuinig te blijven op de Zeeuwse troefkaarten, zwengelen we de groeimotoren aan. Daarvoor moeten wel expliciete keuzes worden gemaakt. Het Rijk is nodig voor kaders, regie en (meerjarige) investeringen die verder reiken dan Zeeland. De regio is nodig voor gebiedsgerichte uitwerking, inpassing en uitvoering. Dit sluit aan bij het Nationaal Deltaprogramma 2026, dat de koers uitzet richting de herijking van deltabeslissingen en voorkeursstrategieën in 2027. (We laten hier het economische en onderwijsfundament buiten. Dit komt al aan bod in andere onderdelen van de agenda en in Rijk-regio-afspraken in NPVR Zeeuws Vlaanderen en de Regio Deal.)

Fundament verstevenigen

Rijk en Zeeland definiëren het fundament onder Zeeland 2050 in drie samenhangende agenda's die belangrijke voorwaarden vormen voor de andere ambities uit deze strategische agenda. 1. De natuurherstelagenda: natuurherstel/stikstofreductie/KRW, met een gebiedsgerichte aanpak en waar nodig een landelijke kustregio-aanpak. 2. De zoetwateragenda: zelfvoorzienende maatregelen, buffering voor gebiedseigen water en tijdige systeemkeuzes voor de lange termijn. 3. De klimaat- en waterveiligheidsagenda: keuzes en maatregelen voor waterveiligheid en adaptatie, ook voorbij 2050, met ruimte voor innovatie, een robuuste kust en deltawateren. Goede waterkwaliteit en voldoende zoetwater zijn óók randvoorwaardelijk voor een klimaatrobuuste landbouw en daarmee voor voedselzekerheid.

Natuurherstelagenda

Klimaat- en
waterveiligheidsagenda

Zoetwateragenda

Een Zeeuwse taxatie: over welke beloften uit het Coalitieakkoord gaan we graag nog in gesprek met het Rijk?

- Natuurherstel: Extra aandacht voor erg verslechterde gebieden naast Natura-2000
- Verbindingen tussen natuurgebieden t.b.v. biodiversiteit
- Zeeland draagt (extra) bij aan behalen KRW-doelen
- Nieuwe afspraken over aflopend natuurschap

FUNDAMENT: VERSTEVIGING VAN HET FUNDAMENT

4.4.1 – Natuurherstelagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

- Natuur heeft zelfstandige kwaliteit en maatschappelijke waarde, die onder druk staan. De delta is op Europese schaal van groot belang voor onze biodiversiteit en ecosystemen –voor vogels en habitats. Door de druk loopt ook vergunningverlening rond Natura 2000 vast door stikstof en andere drukfactoren. Dit vertraagt woningbouw en grote projecten uit Zeeland 2050. Een deel van de stikstofdruk komt van buiten Zeeland (scheepvaart/buitenland). Daarom zijn samenwerking en Rijksregie nodig, naast gebiedsgerichte regionale uitvoering.

Gezamenlijke ambitie

- Rijk en Zeeland zorgen voor aantoonbare stappen in natuurherstel en stikstofreductie in de Zeeuwse Delta.* Met aandacht voor een gebiedsgerichte aanpak, een meerjarig investeringsprogramma natuurherstel en een landelijke kustregio-aanpak voor stikstof die ook externe bronnen inclusief financiering meeneemt, zodat natuur verbetert én ontwikkeling weer mogelijk wordt.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse natuurherstelopgave

1. Gezonde natuur en stikstofruimte | Herstel van natuur, Natura 2000-gebieden en benodigde vergunningsruimte.

Fiche 9a. Een bloeiende natuur.

Doel 1

Gezonde natuur en stikstofruimte | Dit is nodig omdat natuur onder druk staat en vergunningverlening rond Natura 2000 nu stagneert door stikstof, gebrek aan dynamiek, verstoring en verdroging - en dit vertraagt woningbouw, de bouw van kerncentrales en waterstofimport. Daarom zijn aantoonbare stappen in natuurherstel en stikstofreductie randvoorwaardelijk voor Zeeland 2050.

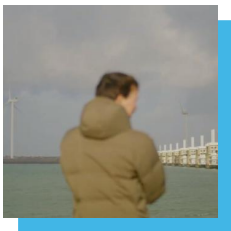
Fiche 9a. Een bloeiende natuur

• Wat we gaan doen?

- We zetten stappen in herstel van Natura 2000-gebieden in de Zeeuwse Delta en zorgen weer voor vergunningsruimte voor gewenste ontwikkelingen. Zo werken we samen aan een bloeiende natuur.

• Uitvoeringsafspraken:

- Gebiedsgerichte aanpak natuurherstel en stikstofreductie, in de Zeeuwse duinen en andere natuurgebieden zoals de Westerschelde. Gericht op stikstof, verdroging en afnemende dynamiek en groenblauwe dooradering (ruimtelijk arrangement). Voor gezonde ecosystemen en meer ruimte voor gewenste ruimtelijk-economische ontwikkelingen in Zeeland.
- Meerjarig investeringsprogramma met bijbehorend fonds voor natuur(herstel) Zeeuwse Delta, inclusief koppeling aan grote rijksopgaven (zoals woningbouw en energie-infrastructuur). Noodzakelijk als belangrijke omgevingswaarde én randvoorwaarde voor ontwikkelingen. Vanwege de Europese Natuurherstelverordening die vraagt om stappen in het herstel van (estuariëne) natuur in de Zeeuwse Delta.
- Landelijke kustregio-aanpak stikstof met grensoverschrijdende samenwerking, vooral gericht op uitstoot door scheepvaart, effecten van zee en buitenlandse bronnen (in lijn met de motie Van Campen).

4.4.2 – Klimaat- en waterveiligheidsagenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

- Zeespiegelstijging, extremen en waterveiligheidsrisico's raken Zeeland en Nederland direct. Dit vraagt om nationale klimaatbestendige keuzes, normen en regelgeving (o.a. bouwen/veiligheid) en om regionale inpassing, pilots en uitvoering in een dichtbezet en kwetsbaar deltasysteem.

Gezamenlijke ambitie

- *Rijk en Zeeland werken aan 'de Groeiende Delta'.* We zijn de eerste klimaatbestendige Delta van de wereld. Met aandacht voor tijdige keuzes en maatregelen voor waterveiligheid en klimaatadaptatie (richting en na 2050), ruimte voor innovatie en nieuwe waterveiligheids-concepten, en gericht onderzoek en maatregelen in samenhang met andere opgaven.

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor waterveiligheid in Zeeland

1. Klimaatrobuust Zeeland | Klimaatbestendige en veilige delta, voorbereid op zeespiegelstijging en weersextremen.

Fiche 9b. Een veilige delta.

Doel 1

Klimaatrobuust Zeeland | Dit is nodig om Zeeland en Nederland voor te bereiden op zeespiegelstijging en weersextremen. Klimaatbestendige keuzes zijn essentieel om woongebieden, landbouw, economie, infrastructuur en natuur robuust te houden; daarom werken we aan maatregelen voor hitte, droogte, wateroverlast, extreem weer en waterveiligheidsrisico's.

Fiche 9b. Een veilige delta

- **Wat gaan we doen?** We geven uitvoering aan 'een Groeiende Delta' als essentiële voorwaarde voor robuuste woongebieden, landbouw, economie, infrastructuur en natuur. Door nu te handelen vinden we onze delta opnieuw uit en geven we invulling aan onze ambitie om de eerste delta ter wereld te worden die heeft uitgedacht, uitgewerkt én in gang gezet wat nodig is om in 2050 en daarna voorbereid te zijn op de gevolgen van klimaatverandering.
- **Uitvoeringsafspraken:**
 - Ruimte voor innovatie binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma optimaal benutten voor nieuwe waterveiligheid- en klimaatbestendige concepten.
 - We beoordelen waar opgaven voor klimaatadaptatie steviger kunnen worden gecombineerd met de aanpak van andere opgaven – o.a. de woningbouw. Daartoe verkennen we welke aanpassingen voor klimaatbestendig bouwen/ontwikkelen via het bouwbesluit de nieuwe (landelijke) standaard zou kunnen worden.

FUNDAMENT: VERSTEVIGING VAN HET FUNDAMENT

4.4.3 – Zoetwateragenda

Waarom opgave voor Rijk & Zeeland?

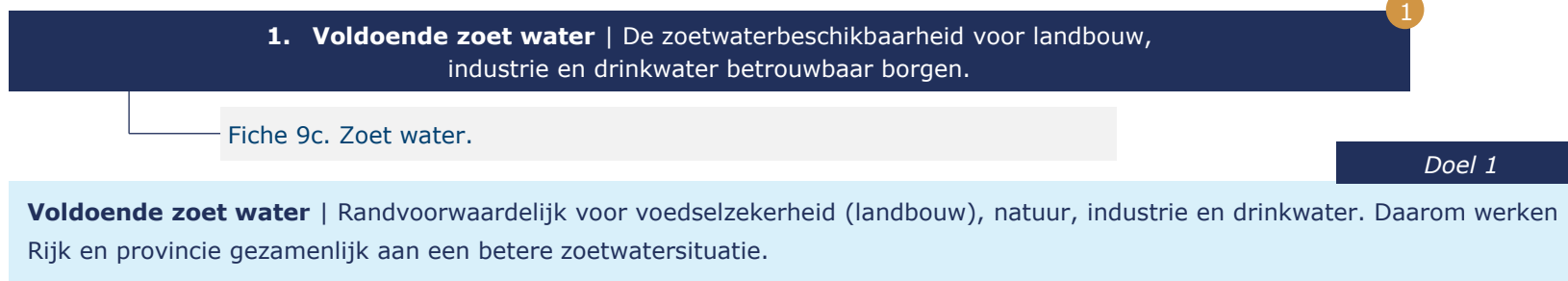
- Voldoende zoet water van goede kwaliteit is nodig voor landbouw, industrie, voedselzekerheid, natuurherstel en drinkwater. Maar droogtestress en verziltingsdruk nemen toe. Zeeland mikt op uitbreiding van regionale zoetwaterbuffers gebaseerd op het principe van water en bodem sturend. Dat vraagt zowel om toegesneden infiltratiebeleid als voldoende bronwater en financiering.

Gezamenlijke ambitie

- *Rijk en Zeeland werken aan verbeteringen van de regionale zoetwatersituatie. Zeeland levert klimaatadaptieve kennis die op veel grotere schaal kan worden toegepast.*

Onze doelen en interventies

Figuur 1. Doelen en interventies voor de Zeeuwse zoetwateragenda.

Fiche 9c. Zoet water

• Wat we gaan doen?

- We borgen de Zeeuwse zoetwatersituatie structureel door zowel de beschikbaarheid van zoet water als de benutting ervan te verbeteren. Dat doen we door (i) lokale neerslag maximaal op te slaan en (ii) hergebruik van effluent te ondersteunen. Anderzijds investeren we in doelmatiger gebruik van beschikbaar water.
- Vooralsnog verkennen we, via de zoetwaterregio – in het Bestuurlijk Platform Zoetwater en binnen het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta – mogelijkheden om zoet water in het winterseizoen optimaal te bergen voor zomerse benutting.

• Uitvoeringsafspraken:

- Ondergrondse opslag: er is behoefte aan specifiek infiltratiebeleid t.b.v. agrarisch gebruik. Het Rijk kan voortouw nemen met generieke (basale) infiltratieregels, met regiospecifieke aanvulling.
- Hergebruik effluent: net als voor infiltratie is er behoefte aan beleid om deze significante zoetwaterbron te kunnen benutten voor irrigatietoepassing. Provincie zoekt mogelijkheden voor een praktijkproef, als voorbode van eventuele gezamenlijke beleidsregels.

5. Het vervolg in 2026

- 5.1. Vervolgstappen in 2026 op deze schets
- 5.2. Hoe we aansluiten bij lopende Rijksprogramma's
 - 5.2.1. Aansluiting bij Rijkstrajecten in 2026
- 5.3. Bestuurlijke rijk-regio samenwerking in het vervolg

5.1. Vervolgstappen in 2026 op deze schets

Hoe gebruiken we deze schets?

Deze schets vormt het eerste gezamenlijke vertrekpunt van Rijk en regio: ons integrale verhaal met gedeelde ambities, doelen en de eerste concrete uitwerking daarvan. De schets is daarmee allesbehalve een eindproduct, maar heeft eerder het karakter van een tussentijds voortgangsdokument van ons gesprek: we klikken vast waarover we het als Rijk en regio al eens zijn geworden. Vervolgens werken we samen richting de definitieve agenda, met afspraken over deze en mogelijk nog aanvullende interventies binnen onze ambities.

Wat we nu doen in Zeeland en met het Rijk

- In Zeeland vormt de schets de basis voor het politieke debat in Staten en Raden, waarbij gelegenheid is om kaders mee te geven aan colleges voor de verdere uitwerking. Provincie, gemeenten en het waterschap trekken hierin nauw samen op.
- Parallel daaraan werken Rijk en regio deze schets gezamenlijk uit tot een definitieve Strategische Agenda Rijk-Regio, met als beoogd moment van vaststelling het derde kwartaal van 2026. Dat doen we met intensief contact en samenwerking tussen Rijk en regio op alle niveaus.

Hoe Rijk en regio toewerken naar de volgende versie (derde kwartaal 2026)

In het vervolg in 2026 maken we de stap van “schets” naar “agenda” door per groeimotor/agenda de inzet, interventies en fiches aan te scherpen: wat doen we samen, wie doet wat, wanneer, en met welke prioriteit. Een samengesteld Rijk-Regio team coördineert deze uitwerking. Een belangrijk middel daarvoor zijn brede, interbestuurlijke en open gesprekken waarin Rijksdepartementen, provincie, gemeenten en waterschap samen nadenken over de beste gezamenlijke interventies, op basis van brede input vanuit het Rijk en heel Zeeland. Bestaande Rijksprogramma’s en -instrumenten krijgen daarbij een herkenbare plek in elke relevante agenda, zie ook 5.2 als eerste aanknopingspunt daarvoor.

Hoe we samen sturen in 2026

In Zeeland gebeurt de bestuurlijke sturing op het vervolg via het OZO. OZO (Overleg Zeeuwse Overheden) is het bestuurlijke samenwerkingsplatform van alle 15 Zeeuwse overheden (13 gemeenten, provincie Zeeland en waterschap Scheldestromen) waar gezamenlijke opgaven worden afgestemd en geagendeerd, zonder dat OZO taken van de afzonderlijke overheden overneemt. Tussen Zeeland en het Rijk sturen we via gezamenlijke bestuurlijke overleggen en verkennen we (voorbereiding van) een mogelijk kabinetsbesluit (zie 5.3).

Doorkijk naar uitvoering (vanaf vaststelling)

De manier waarop we samen op de definitieve strategische agenda gaan sturen werken de komende periode verder uit. De uitgangspunten hiervoor zijn voor nu wel vast uitgetekend in [paragraaf 5.3](#).

Na de vaststelling in het derde kwartaal van 2026 gaan we gericht aan de slag. Daarvoor werken we samen aan opgaven – en dit organiseren we op basis van wat elk doel, agenda en fiche vraagt. Een onderdeel van de gezamenlijke aanpak is in ieder geval ontwerpend onderzoeken: een doorlopend proces waarin Rijk en regio samen verkennen, ontwerpen en concretiseren. We starten dit al snel in twee gebieden (Sluis en Schouwen-Duiveland), in nauwe samenwerking met onder andere LVVN, DCC en WUR, zodat de opgaven gebiedsspecifiek worden uitgewerkt met actieve betrokkenheid van inwoners, ondernemers en partners.

5.2. Hoe we aansluiten bij lopende Rijksprogramma's

Voor deze Strategische Agenda werken we aan uitvoeringsafspraken tussen Rijk en Regio. Daarin sluiten we nauwgezet aan bij verschillende bestaande trajecten en programma's - tussen Rijk en regio, of waarin sprake is van Rijksbesluitvorming die (mogelijk) neerslaat in Zeeland tot aan 2050. Nog niet alle trajecten zijn te voorzien, maar we geven wel vast een overzicht van de trajecten en programma's waar we nu aansluitingsmogelijkheden in zien. Zeeland 2050 verbindt deze programma's en instrumenten aan een gezamenlijke ambitie, en zorgt voor samenhang in de inzet.

Het gaat hier dus om gebiedsgerichte, integrale programma's of sectorgerichte financieringsinstrumenten die landen in Zeeland, maar zeker ook om doorlopende Rijksbrede investeringscycli op ruimtelijke ordeningsvraagstukken - met geijkte (soms jaarlijkse) besluitvormingsmomenten waarin plannings- en budgetkeuzes worden gemaakt.

Sterke dorpen en bruisende steden

- *Gebiedsgerichte woningbouw en ruimtelijke ordeningsafspraken – schaal Zeeland*
 - **BO Leefomgeving** (incl. voorafgaande DO's en DG-overleggen), bijv. als die in het teken staan van herijking/actualisatie NOVEX/Ruimtelijke Arrangement Zeeland. Jaarlijkse planning- en overlegcyclus.
 - **Zeeuwse woondeal 2023-2030** BZK/VRO, PZ, div gemeenten. Overlegcyclus via Versnellingstafel Woningbouw.
 - **Rijkswerkgelegenheid Rijksvastgoedbedrijf/Provincie Zeeland**. Lopende overleggen.
- *Gebiedsgerichte programma's gericht op brede welvaart: Zeeuws-Vlaanderen*
 - **Nationaal Programma Vitale Regio's Zeeuws Vlaanderen (tot 2045)**: BZK, VRO, OCW, VWS, IenW, EZ, Zeeuws-Vlaamse gemeenten en regionale partners.
 - **Regio Deal Zeeuwse aanpak Vitale Regio's (tot 2029)** – pijler 'ontwikkelkansen voor inwoners'
- *Gebiedsgerichte programma's: North Sea Port District*
 - **Regio Deal 'North Sea Port District' (tot 2028)**: BZK, VRO, OCW, EZK, VWS, IenW, PZ, gemeenten Terneuzen, Vlissingen, Borssele, havenbedrijven. Jaarlijks Rijk-regio overleg.
 - **DO NOVEX North Sea Port District (tot 2045)**: VRO, BZK, IenW, EZK, PZ, gemeenten, havenbedrijven. Tweemaal per jaar.
- *(Inpassing en investeringen) mobiliteitsmaatregelen en leefbaarheid*
 - **BO MIRT** (incl. voorafgaande DO's): periodieke cyclus IenW, PZ, gemeenten en waterschap
 - **Goederenvervoercorridor (GCV) Zuid-Realisatiepact (tot 2030)**: aanpak logistieke corridors NL-Vlaanderen: PZ, PZH, Noord-Brabant, havenbedrijven, IenW
 - **Voortgangs-overleg mobiliteitsvisie 2050** (ism IenW, PZ)
- *Zeeland-specifiek investeringspakket tbv. vestigings- en investeringsklimaat*
 - **Wind in de Zeilen (tot 2030)** – BZK, JenV, OCW, LNV, IenW, EZK, VWS, SZW, Fin met PZ. Jaarlijks Stuurgroepoverleg Rijk-regio).

Het fundament verstevigen

- #### Clean energy port
- *Besluitvorming nieuwbouw en onderhoud kerncentrales (voorzien in zomer 2026)*
 - **A. Verlenging levensduur kerncentrale Borssele** – tussen KKG en PZ.
 - **B. Ruimtelijke verkenning locatiekeuze nieuwbouw kerncentrales** (obv plan-MER, IEA en locatiekeuze; tussen KKG en PZ)
 - *Zeeland-specifiek investeringspakket tbv. vestigings- en investeringsklimaat*
 - **Wind in de Zeilen (tot 2030)** – BZK, JenV, OCW, LNV, IenW, EZK, VWS, SZW, Fin met PZ. Jaarlijks Stuurgroepoverleg Rijk-regio).
 - *Gebiedsgerichte programma's: North Sea Port District*
 - **Regio Deal 'North Sea Port District' (tot 2028)**: BZK, VRO, OCW, EZK, VWS, IenW, PZ, gemeenten Terneuzen, Vlissingen, Borssele. Jaarlijks Rijk-regio overleg.
 - *Mogelijk*: (tweejaarlijks) DO NOVEX North Sea Port District
 - *Gebiedsinvesteringen voor inpassing van windparken op zee en bijbehorende energie-infrastructuur*
 - **Regioplan Netten op Zee** – KKG, PZ, div gemeenten)
 - *Mogelijk*: BO Leefomgeving en DG- en directeuren-overleggen daaraan voorafgaand, bijv. als die in het teken staan van herijking/actualisatie NOVEX/ Ruimtelijke Arrangementen

- #### Magneet voor talent
- *Zeeland-specifiek investeringspakket tbv. vestigings- en investeringsklimaat*
 - **Wind in de Zeilen (tot 2030)** – BZK, JenV, OCW, LNV, IenW, EZK, VWS, SZW, Fin met PZ. Jaarlijks Stuurgroepoverleg Rijk-regio).
 - *Gebiedsgerichte programma's: Zeeuws-Vlaanderen*
 - **Nationaal Programma Vitale Regio's Zeeuws Vlaanderen (tot 2045)**: BZK, VRO, OCW, VWS, IenW, EZ, Zeeuws-Vlaamse gemeenten en regionale partners.
 - **Regio Deal Zeeuwse aanpak Vitale Regio's (tot 2029)** – VRO, BZK, OCW, VWS, SZW, PZ, Zeeuws-Vlaamse gemeenten, Tholen, Schouwen-Duiveland, Veere. *De Regio Deal landt nadrukkelijk zowel in Zeeuws-Vlaamse gemeenten als in dunbevolkte gebieden met dezelfde voorzieningenproblematiek als in Zeeuws-Vlaanderen.*
 - *Gebiedsgerichte programma's: North Sea Port District*
 - **Regio Deal 'North Sea Port District' (tot 2028)**: BZK, VRO, OCW, EZK, VWS, IenW, PZ, gemeenten Terneuzen, Vlissingen, Borssele. Jaarlijks Rijk-regio overleg.
 - *Mogelijk*: (tweejaarlijks) DO NOVEX North Sea Port District
 - *Invloed uit besluitvorming nieuwbouw en onderhoud kerncentrales (voorzien in zomer 2026 – zie onder Clean energy port.*

- #### Het fundament verstevigen
- *Nationaal Deltaprogramma*
 - **Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050**: IenW, PZ, PZH, PNB, waterschappen
 - *Vastgelegde kernkwaliteiten Noordzeekust*
 - **Kustpact 2026-2030**: VRO, EZ, IenW, PZ (PZH, PNH), Schouwen-Duiveland, Noord-Beveland, Veere, Vlissingen, Sluis;

5.2.1. Aansluiting bij Rijkstrajecten in 2026

Terwijl we in 2026 doorwerken aan de definitieve Strategische agenda staan ook andere processen niet stil

In onderstaand schema geven we aan welke belangrijke landelijke trajecten en programma's ondertussen doorlopen die van invloed kunnen zijn op de afspraken over de uitvoering tussen het Rijk en de regio. Hieronder lichten we toe wat we dit jaar van deze trajecten verwachten.

Nu tot najaar 2026 | Op- en uitwerken Strategische Agenda Zeeland 2050

We werken onder coördinatie van een Rijk-regio team ambtelijk en bestuurlijk verder aan de definitieve strategische agenda.

Aan Rijkszijde vraagt de strategische agenda t.z.t. om een besluit van het (nieuwe) Kabinet.

Nu tot najaar 2026 | Waar nodig agenderen we op basis van deze strategische agenda al uitvoeringsafspraken in lopende rijkstrajecten

Wanneer we zien dat geplande uitvoeringsafspraken besluitvorming vragen binnen Rijk-regiotrajecten, brengen we deze onder de aandacht in de betreffende gremia. Dit gaat bijvoorbeeld om DO/DG NOVEX RA, BO MIRT, BO Leefomgeving en de stuurgroepen van gebiedsgerichte programma's zoals NPVR en Zuidwestelijke Delta 2050 (zie vorige pagina). Voor NPVR Zeeuws-Vlaanderen sluiten we specifiek aan bij de Uitvoeringsagenda die dit jaar verder wordt uitgewerkt.

Zomer 2026 | Besluitvorming nieuwbouw Kerncentrales

Rond de zomer wordt een besluit verwacht over de locatie voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales. Als de keuze op Zeeland valt, maken Rijk en regio aanvullende afspraken over compensatie voor de leefbaarheid van het gebied. De uitvoeringsafspraken in deze strategische agenda worden daar vervolgens op aangepast.

Na zomer 2026 | Uitwerking bestuurlijke samenwerking

Vorm volgt inhoud. Uiteraard kunnen we de bestuurlijke samenwerking richting 2050 nog niet volledig vastleggen. We werken de komende periode een samenwerkingsvorm uit. Op de volgende pagina geven we daar de eerste richting voor weer.

5.3 Bestuurlijke rijk-regio samenwerking in het vervolg

Vervolgstappen voor onze bestuurlijke rijk-regio-samenwerking

De Strategische Agenda is geen doel op zich, maar een middel om nationale en regionale opgaven samen aan te pakken en de samenwerking tussen Rijk en regio duurzaam te versterken. Daarbij bouwen we vertrouwen door vanuit elkaars perspectief te werken en elkaars kwaliteiten te benutten. Rijk en regio werken dit jaar toe naar drie producten:

1. **Schets van de Strategische agenda Zeeland 2050 Rijk-Regio (nu)** – Deze schets wordt op korte termijn ambtelijk en politiek bekrachtigd als richting voor het vervolg en vervolgens verder uitgewerkt.
2. **Definitieve Strategische agenda Zeeland 2050 Rijk-Regio (tot september 2026)** – Zeeland wil toewerken naar vaststelling in Q3 2026 met een kabinetsbesluit én instemming van Zeeuwse volksvertegenwoordigers over inhoud en vervolg. Het Coalitieakkoord *Aan de slag* biedt hiervoor de basis ("Doorbreek de Haagse muren": strategische agenda's om opgaven integraal en gezamenlijk te realiseren). Met deze Strategische Agenda neemt Zeeland graag het voortouw om die belofte waar te maken.
3. **De investeringsagenda (vanaf september 2026)** – In vervolg op de definitieve Strategische Agenda wil Zeeland toewerken naar een gezamenlijke investeringsagenda (mensen, middelen en (nieuw) beleid).

Het ontwerp van onze bestuurlijke samenwerking

Onze samenwerking groeit en doorloopt zo ook verschillende fases. Hoewel nog niet alles vaststaat is het wel belangrijk om al na te denken over hoe we straks op de definitieve Strategische agenda (en daarna Investeringsagenda) sturen en samenwerken als Rijk en regio. Daarom tekenen we nu de eerste (1) ontwerpkenmerken en (2) inrichtingskeuzes rijk-regiosamenwerking op die we voor ons zien; dit werken we richting de definitieve Strategische agenda verder uit. Wind in de Zeilen is – ondanks verschillen met het proces dat we nog te doorlopen hebben, maar juist vanwege lessen en successen die we al kennen – ons referentiekader voor inrichtingskeuzes.

(1) Ontwerpvereisten voor het vervolg van onze bestuurlijke rijk-regio samenwerking

- **Langjarig en lerend samenwerken:** We zetten de huidige manier van samenwerken voort: met tijd, ruimte om te leren en bij te stellen. Daarbij staan niet de afzonderlijke ambities centraal, maar de gezamenlijke doelen.
- **Integraliteit: sturen op samenhangende keuzes:** De rijksstructuur maakt het onvermijdelijk dat uitvoering per departement vaak sectoraal verloopt, ondanks de bekende nadelen. Samenwerken vanuit een gedeeld perspectief betekent dat gezamenlijke belangen soms afwijken van departementale belangen. Dat vraagt om beleidsruimte binnen de departementen én om bestuurlijke borging om afgewogen, integrale keuzes te kunnen maken.
- **Eenvoud: dubbelingen voorkomen:** We beseffen dat we voor Zeeland 2050 een nieuwe bestuurlijke structuur opzetten, maar willen het bestaande Rijk-regio-arrangement niet onnodig ingewikkeld maken. We houden het arrangement zo simpel mogelijk en combineren overleggen waar dat kan. De overlegfrequentie volgt de uitvoeringsafspraken: in de startfase vaker, later wellicht minder.

(2) Inrichtingskeuzes rijk-regiosamenwerking vanaf de definitieve strategische agenda

- **Politiek mandaat (definitieve Strategische agenda).** Met politiek commitment kunnen we vanaf september 2026 doorbouwen op onze gedeelde ambities en naar een investeringsagenda (mensen, middelen en (nieuw) beleid). In de periode daarna kan een uitvoeringsregisseur (verbonden aan de stuurgroep) helpen om tempo en samenhang te borgen.
- **Langjarige kabinetsbrede borging met vast team betrokken bewindslieden en één coördinator.** We kunnen ons voorstellen dat één minister als Rijkstrekker voor Zeeland 2050 een duidelijk aanspreekpunt biedt binnen de Ministerraad. Deze minister is niet inhoudelijk verantwoordelijk voor de hele agenda, maar kan eventueel collega's aanspreken op voortgang binnen Zeeland 2050. Hij/zij biedt ook ruimte om cyclisch bij te sturen, bijvoorbeeld door Zeeland 2050 tweemaal per jaar op de kabinetsagenda te plaatsen.
- **Interdepartementale Stuurgroep op DG-niveau.** De Stuurgroep stelt Zeeland 2050 centraal en belegt eigenaarschap voor maatregelen waar het hoort (bij individuele departementen of binnen bestaande trajecten).
- **Richting investeringsagenda: toetsmoment en mogelijke bijstelling van deze inrichtingskeuzes.** We werken parallel aan Rijksbrede trajecten (bijvoorbeeld rondom kernenergie) die onze gezamenlijke voorkeuren voor de beste samenwerkingsvorm kunnen beïnvloeden. In september 2026 toetsen we op basis van dan beschikbare duidelijkheid of de gekozen inrichting nog passend is, en sturen we bij waar nodig. Zie ook de vorige pagina.